ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
NIILO JÄÄSKINEN
της 25ης Νοεμβρίου 2010 [1]

1. Με την αίτησή της αναιρέσεως, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ζητεί την αναίρεση της αποφάσεως του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων [νυν Γενικού Δικαστηρίου] της 10ης Δεκεμβρίου 2008, Τ-388/02, Kronoply και Kronotex κατά Επιτροπής (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση) με την οποία κρίθηκε παραδεκτή η προσφυγή ακυρώσεως που άσκησαν η Kronoply GmbH & Co. KG (στο εξής: Kronoply) και η Kronotex GmbH & Co. KG (στο εξής: Kronotex) κατά της αποφάσεως C(2002) 2018 τελικό της Επιτροπής, της 19ης Ιουνίου 2002, περί μη προβολής αντιρρήσεων σχετικά με τη χορηγηθείσα από τις γερμανικές αρχές ενίσχυση υπέρ της επιχειρήσεως Zellstoff Stendal GmbH για την κατασκευή εργοστασίου παραγωγής χαρτοπολτού (στο εξής: απόφαση της Επιτροπής ή επίμαχη απόφαση). Η Επιτροπή ζητεί, επίσης, την κήρυξη απαραδέκτου της προσφυγής ακυρώσεως που ασκήθηκε ενώπιον του Πρωτοδικείου κατά της ως άνω αποφάσεώς της.

2. Στο πλαίσιο της παρούσας υποθέσεως, η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να αποκλίνει από την ισχύουσα νομολογία, γνωστή ως «Cook και Matra» [2], όσον αφορά τις προϋποθέσεις του παραδεκτού των προσφυγών κατά των αποφάσεων που εκδίδονται από την Επιτροπή στο πλαίσιο της διαδικασίας ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ [3].

3. Συναφώς, αν και τάσσομαι υπέρ της αποτελεσματικής προστασίας των διαδικαστικών δικαιωμάτων των ενδιαφερομένων υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, προτείνω στο Δικαστήριο να διευκρινίσει τη νομολογία Cook και Matra, προκειμένου να αποσαφηνιστεί η διαδικασία, ανταποκρινόμενο συγχρόνως στην επιταγή περί ασφάλειας δικαίου που αποτελεί βασική αρχή για την απονομή δικαιοσύνης.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — Αποφάσεις της 19ης Μαΐου 1993, C-198/91, Cook κατά Επιτροπής (Συλλογή 1993, σ. I-2487), της 15ης Ιουνίου 1993, C-225/91, Matra κατά Επιτροπής (Συλλογή 1993, σ. I-3203), καθώς και της 2ας Απριλίου 1998, C-367/95 P, Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France (Συλλογή 1998, σ. I-1719).

3 — Στο μέτρο που η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2008, οι παραπομπές στις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ ακολουθούν την αρίθμηση που ίσχυε πριν τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

I — Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

Α — *Το ιστορικό της διαφοράς και η απόφαση της Επιτροπής*

4. Οι Kronoply και Kronotex, εταιρίες γερμανικού δικαίου, κατασκευάζουν παράγωγα προϊόντα ξύλου στις μονάδες κατασκευής που διαθέτουν στο Heiligengrabe, στο ομόσπονδο κράτος του Βραδεμβούργου (Γερμανία).

5. Με έγγραφο της 9ης Απριλίου 2002, οι γερμανικές αρχές κοινοποίησαν στην Επιτροπή σχέδιο κρατικών ενισχύσεων υπέρ της Zellstoff Stendal GmbH (στο εξής: ZSG) για την κατασκευή εγκαταστάσεως παραγωγής χαρτοπολτού υψηλής ποιότητας καθώς και για την ίδρυση μιας επιχειρήσεως προμήθειας ξύλου και μιας επιχειρήσεως υλικοτεχνικής υποστηρίξεως στο Arneburg, στο ομόσπονδο κράτος της Σαξωνίας-Anhalt (Γερμανία).

6. Με έγγραφο της 19ης Ιουνίου 2002, η Επιτροπή εξέδωσε την επίμαχη απόφασή της. Στις 28 Σεπτεμβρίου 2002, η Επιτροπή δημοσίευσε, σύμφωνα με το άρθρο 26, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 93 της Συνθήκης ΕΚ (ΕΕ L 83, σ. 1), στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* συνοπτική ανακοίνωση η οποία περιείχε αναφορά στην επίμαχη απόφασή της [4].

7. Λαμβανομένης υπόψη της μη υπάρξεως πλεονάζουσας παραγωγικής ικανότητας στον εν λόγω τομέα και του αριθμού των δημιουργηθεισών θέσεων απασχόλησης, άμεσων (580 άμεσες θέσεις απασχόλησης στο εργοστάσιο παραγωγής πολτού) και έμμεσων (περίπου 1 000 έμμεσες θέσεις απασχόλησης στην οικεία περιοχή ή στις γειτονικές ζώνες), η Επιτροπή αποφάσισε να εγκρίνει τα κοινοποιηθέντα μέτρα που συνίσταντο στη χορήγηση μη αποπληρωτέου δανείου και επενδυτικής ενισχύσεως καθώς και στην παροχή εγγυήσεως.

Β — *Επί της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως*

8. Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 23 Δεκεμβρίου 2002, οι Kronoply και Kronotex άσκησαν προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως της Επιτροπής.

9. Με χωριστό δικόγραφο, που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 25 Φεβρουαρίου 2003, η Επιτροπή προέβαλε ένσταση απαραδέκτου στηριζόμενη σε δύο λόγους αντλούμενους, πρώτον, από τον εκπρόθεσμο χαρακτήρα της προσφυγής και, δεύτερον, από την έλλειψη ενεργητικής νομιμοποιήσεως των προσφευγουσών. Με διάταξη της 14ης Ιουνίου 2005, το Πρωτοδικείο αποφάσισε να συνεξετάσει την ένσταση απαραδέκτου με την ουσία της υποθέσεως.

10. Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Πρωτοδικείο απέρριψε την ένσταση απαραδέκτου κατά το σκέλος που στηριζόταν στον εκπρόθεσμο χαρακτήρα της προσφυγής, ενώ τη δέχθηκε κατά το σκέλος που στηριζόταν στην έλλειψη ενεργητικής νομιμοποιήσεως των προσφευγουσών εταιριών προς αμφισβήτηση του βασίμου της αποφάσεως της

4 — ΕΕ C 232, σ. 2.

Επιτροπής. Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο έκρινε παραδεκτό το αίτημα των προσφευγουσών που σκοπούσε στη διασφάλιση διαδικαστικών εγγυήσεων, πλην όμως αβάσιμο.

11. Πρώτον, το Πρωτοδικείο, με τις σκέψεις 57 έως 59 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τόνισε ότι, όσον αφορά τον εκ μέρους της Επιτροπής έλεγχο της συμβατότητας μιας κρατικής ενισχύσεως με την κοινή αγορά, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ του προκαταρκτικού σταδίου έρευνας και της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως. Δεύτερον, το Πρωτοδικείο, με τις σκέψεις 60 και 61 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, αναφέρθηκε στη νομολογία κατά την οποία η προσφυγή ενδιαφερομένου υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ κατά της αποφάσεως της Επιτροπής να μην προβάλει αντιρρήσεις κατά το πέρας του προκαταρκτικού σταδίου κρίνεται παραδεκτή, όταν ο προσφεύγων επιδιώκει να διασφαλίσει διαδικαστικές εγγυήσεις που αντλεί από την εν λόγω διάταξη.

12. Αντιθέτως, το Πρωτοδικείο, αφού διευκρίνισε με τη σκέψη 62 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ότι, σε περίπτωση που ο προσφεύγων αμφισβητεί το βάσιμο της αποφάσεως της Επιτροπής, οφείλει να αποδείξει ότι έχει ένα ιδιαίτερο καθεστώς κατά την έννοια της νομολογίας Plaumann κατά Επιτροπής [5], έκρινε, με τη σκέψη 63 της αναιρεσιβαλλομένης, ότι οι προσφεύγουσες με την προσφυγή τους αμφισβητούσαν ταυτόχρονα την άρνηση της Επιτροπής να κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως και το βάσιμο της αποφάσεως της Επιτροπής. Στο πλαίσιο αυτό, το Πρωτοδικείο εξέτασε το ζήτημα της ενεργητικής νομιμοποιήσεως των προσφευγουσών.

5 — Απόφαση της 15ης Ιουλίου 1963, 25/62 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 937).

13. Όσον αφορά τη νομιμοποίηση των προσφευγουσών προς αμφισβήτηση του βασίμου της αποφάσεως της Επιτροπής, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι αυτές δεν νομιμοποιούνταν συναφώς, στο μέτρο που δεν απέδειξαν το ιδιαίτερο καθεστώς τους κατά την έννοια της προπαρατεθείσας αποφάσεως Plaumann κατά Επιτροπής και κατ' ακολουθία, με τις σκέψεις 64 έως 69 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, απέρριψε ως απαράδεκτο το εν λόγω σκέλος της προσφυγής.

14. Όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον οι προσφεύγουσες νομιμοποιούνται σε άσκηση προσφυγής με σκοπό τη διασφάλιση διαδικαστικών εγγυήσεων, το Πρωτοδικείο, με τη σκέψη 77 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, έκρινε ότι οι προσφεύγουσες απέδειξαν επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη σχέσεως ανταγωνισμού και τον κίνδυνο να επηρεαστεί η θέση τους στην αγορά, ώστε να μπορούν να θεωρηθούν ενδιαφερόμενοι υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ και, κατ' ακολουθία, κήρυξε παραδεκτές τις προσφυγές κατά το μέρος που σκοπούσαν στη διασφάλιση της προστασίας των διαδικαστικών δικαιωμάτων των προσφευγουσών.

15. Στη βάση αυτή, το Πρωτοδικείο εξέτασε το σύνολο των λόγων ακυρώσεως που προέβαλαν οι προσφεύγουσες.

16. Αφού επισήμανε, με τη σκέψη 80 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι μόνον ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως αφορούσε τη μη κίνηση της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως, το Πρωτοδικείο, με τις σκέψεις 81 έως 83 της αποφάσεως, έκρινε ότι, μολονότι δεν απόκειτο κατά τη νομολογία σε αυτό να εκλάβει τους λόγους ακυρώσεως με τους οποίους αμφισβητούνταν αποκλειστικώς το βάσιμο της αποφάσεως της Επιτροπής ως σκοπούντες, κατ' ουσίαν, στη διασφάλιση διαδικαστικών δικαιωμάτων, εντούτοις, μπορούσε να εξετάσει αν ορισμένα επί της

ουσίας επιχειρήματα συνιστούσαν λόγο ακυρώσεως αντλούμενο από την ύπαρξη σοβαρών δυσκολιών οι οποίες δικαιολογούσαν την κίνηση της διαδικασίας που προβλέπει το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Κατ' ακολουθία, το Πρωτοδικείο έκρινε παραδεκτούς τον πρώτο και τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως, ενώ απέρριψε ως απαράδεκτο τον τρίτο λόγο ακυρώσεως. Τέλος, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι ορθώς η Επιτροπή δεν είχε κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως.

II — Επί της κύριας αιτήσεως αναιρέσεως

Α — *Επί της αιτήσεως αναιρέσεως της Επιτροπής*

17. Προς στήριξη της αιτήσεώς της αναιρέσεως, η Επιτροπή προβάλλει τρεις λόγους.

18. Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, που αντλείται από παράβαση των άρθρων 88 ΕΚ και 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ, η Επιτροπή προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι στηρίχθηκε σε νομολογία αντίθετη προς τις εν λόγω διατάξεις της Συνθήκης. Επομένως, το Πρωτοδικείο εσφαλμένως στήριξε τον συλλογισμό του επί της αρχής στην οποία αναφέρεται η σκέψη 60 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και κατά την οποία, όταν η Επιτροπή χωρίς να κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως διαπιστώνει, με απόφαση εκδιδόμενη βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ, ότι μια ενίσχυση συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, τότε οι διαδικαστικές εγγυήσεις του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ μπορούν να τηρηθούν μόνον αν εκείνοι υπέρ των οποίων οι εγγυήσεις αυτές έχουν τεθεί έχουν τη δυνατότητα να αμφισβητήσουν την απόφαση αυτή της Επιτροπής ενώπιον του κοινοτικού δικαστή [6].

19. Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, που αντλείται από αντιφάσεις κατά την ερμηνεία των λόγων της προσφυγής, η Επιτροπή επικρίνει την προσέγγιση του Πρωτοδικείου η οποία, κατά την άποψή της, καταλήγει να μη διακρίνει μεταξύ λόγων ακυρώσεως που αναφέρονται στα διαδικαστικά δικαιώματα και λόγων ακυρώσεως που αφορούν την ουσία και μπορούν να προβληθούν αποκλειστικώς από τους ενδιαφερόμενους των οποίων τα δικαιώματα θίγονται ουσιωδώς από απόφαση της Επιτροπής. Η ερμηνεία στην οποία προβαίνει το Πρωτοδικείο, με τις σκέψεις 82 και 83 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οδηγεί, έτσι, σε διεύρυνση της έννοιας της ενεργητικής νομιμοποιήσεως.

20. Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, που αντλείται από πλάνη περί το δίκαιο κατά την ερμηνεία της έννοιας του ενδιαφερομένου, η Επιτροπή προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι απομακρύνθηκε από την τρέχουσα πρακτική, καθόσον έκρινε ότι μόνον ανταγωνιστές του δικαιούχου της ενισχύσεως στην αγορά αποκλειστικώς προμήθειας πρώτων υλών πρέπει να θεωρηθούν ως ενδιαφερόμενοι υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ.

6 — Η Επιτροπή αναφέρεται στη νομολογία Cook και Matra καθώς και στην απόφαση Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France και επικρίνει τη σκέψη 60 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

III — Επί του υπομνήματος αντικρούσεως της ZSG

21. Η ZSG, η οποία υποστηρίζει την αίτηση αναιρέσεως της Επιτροπής, κατέθεσε υπόμνημα αντικρούσεως στις 23 Φεβρουαρίου 2009, με το οποίο αναπτύσσει χωριστή επιχειρηματολογία, μολονότι αυτή συμπίπτει κατά το μεγαλύτερο μέρος της με τους λόγους αναιρέσεως που προέβαλε η Επιτροπή.

22. Η ZSG ζητεί από το Δικαστήριο, πρώτον, να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κατά το μέρος που κρίνει παραδεκτή την προσφυγή της Kronoply και της Kronotex και, δεύτερον, να απορρίψει στο σύνολό της την προσφυγή ακυρώσεως της Kronoply και Kronotex ως απαράδεκτη.

23. Επισημαίνεται ότι η ZSG ρητώς αναφέρει στο υπόμνημά της αντικρούσεως ότι περιορίζεται να διατυπώσει ορισμένες περαιτέρω σκέψεις επί των κύριων λόγων αναιρέσεως που προέβαλε η Επιτροπή. Επομένως, στο Δικαστήριο απόκειται να προσδιορίσει ποια από τα επιχειρήματα που προβάλει η ZSG συνιστούν τυχόν αυτοτελείς λόγους αναιρέσεως.

24. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, από το άρθρο 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκύπτει ότι οι παρεμβαίνοντες ενώπιον του Πρωτοδικείου θεωρούνται διάδικοι ενώπιον του δικαστηρίου αυτού. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση ασκήσεως αιτήσεως αναιρέσεως κατά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου, το άρθρο 115, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου τυγχάνει εφαρμογής ως προς αυτούς, πράγμα το οποίο τους απαλλάσσει από την υποχρέωση καταθέσεως νέου δικογράφου αιτήσεως παρεμβάσεως ενώπιον του Δικαστηρίου, σύμφωνα με τα άρθρα 93 και 123 του εν λόγω Κανονισμού Διαδικασίας [7].

25. Στο πλαίσιο αυτό, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 40, τέταρτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν εμποδίζει ο παρεμβαίνων να προβάλλει επιχειρήματα διαφορετικά από τα επιχειρήματα του διαδίκου τον οποίο υποστηρίζει, αρκεί να σκοπεί στην υποστήριξη των αιτημάτων του διαδίκου αυτού [8]. Συγκεκριμένα, παρεμβαίνων που δικαιούται να υποβάλει υπόμνημα αντικρούσεως, δυνάμει του άρθρου 115 του Κανονισμού Διαδικασίας, πρέπει, εφόσον δεν υπάρχει ρητός περιορισμός, να μπορεί να προβάλει λόγους που αφορούν όλα τα νομικά ζητήματα τα οποία εξέτασε η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση [9].

26. Κατά συνέπεια, ουδέν εμποδίζει ορισμένα επιχειρήματα της ZSG να θεωρηθούν ως αυτοτελείς λόγοι αναιρέσεως.

IV — Γενικές παρατηρήσεις επί της φύσεως του δικαιώματος που παρέχεται στους ενδιαφερομένους από το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ

27. Πριν εξετάσω του λόγους που προβάλλονται με την αίτηση αναιρέσεως, θα ήθελα να υπενθυμίσω ορισμένους κρίσιμους κανόνες του συστήματος ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων που θεσπίζει η Συνθήκη ΕΚ.

7 — Απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 1999, C-390/95 P, Antillean Rice Mills κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1999, σ. I-769, σκέψη 20).

8 — Απόφαση της 8ης Ιουλίου 1999, C-245/92 P, Chemie Linz κατά Επιτροπής (Συλλογή 1999, σ. I-4643).

9 — Προπαρατεθείσα απόφαση Antillean Rice Mills κ.λπ. (σκέψεις 21 και 22).

28. Το άρθρο 88 ΕΚ προβλέπει ειδική διαδικασία για την οργάνωση της διαρκούς εξετάσεως και του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων από την Επιτροπή. Όσον αφορά τις νέες ενισχύσεις τις οποίες προτίθενται να θεσπίσουν τα κράτη μέλη, καθιερώνεται διαδικασία προηγούμενης εγκρίσεως, χωρίς την οποία καμία ενίσχυση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως νομίμως θεσπισθείσα. Δυνάμει του άρθρου 88, παράγραφος 3, πρώτη περίοδος, ΕΚ, τα σχέδια που αποβλέπουν να θεσπίσουν ή να τροποποιήσουν τις ενισχύσεις πρέπει να κοινοποιούνται στην Επιτροπή πριν από την εφαρμογή τους. Η Επιτροπή προβαίνει τότε σε μια πρώτη εξέταση των σχεδιαζομένων ενισχύσεων. Εάν κατά το πέρας της εξετάσεως αυτής φρονεί ότι ένα σχέδιο δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, κινεί αμελλητί τη διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, ΕΚ [10].

29. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας Mengozzi στην υπόθεση British Aggregates κατά Επιτροπής, οι αποφάσεις αυτές, οι οποίες εκδίδονται χωρίς την κίνηση επίσημης διαδικασίας εξετάσεως, είναι πράξεις που εκδίδονται μετά την ολοκλήρωση ενός συνοπτικού ελέγχου, ο οποίος διεξάγεται εντός περιορισμένου χρονικού διαστήματος, ως επί το πλείστον στο πλαίσιο διαλόγου αποκλειστικώς μεταξύ της Επιτροπής και του οικείου κράτους μέλους. Πρόθεση του νομοθέτη ήταν με τις πράξεις αυτές να παρέχεται η δυνατότητα στην Επιτροπή να αποφεύγει τις χρονοβόρες διαδικασίες μιας πλήρους έρευνας στην περίπτωση κατά την οποία παρουσιάζεται πρόδηλη ανυπαρξία ενισχύσεως ή συμβατότητα της ενισχύσεως με την κοινή αγορά [11].

30. Υπογραμμίζεται ότι η Επιτροπή, κατά την εκτίμηση στην οποία προβαίνει, υποχρεούται να λαμβάνει υπόψη, αφενός, ότι η εξουσία της να αποφαίνεται επί της συμβατότητας ενισχύσεως με την κοινή αγορά, κατά το πέρας της προκαταρκτικής διαδικασίας, περιορίζεται μόνον στα μέτρα που δεν δημιουργούν σοβαρές δυσχέρειες, πράγμα που σημαίνει ότι το κριτήριο αυτό έχει αποκλειστικό χαρακτήρα [12]. Δεύτερον, όταν προσκρούει σε σοβαρές δυσχέρειες, η Επιτροπή οφείλει να κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως και δεν διαθέτει συναφώς διακριτική ευχέρεια [13]. Τρίτον, η έννοια των σοβαρών δυσχερειών έχει αντικειμενικό χαρακτήρα [14].

31. Στο πλαίσιο αυτό, κατά πάγια νομολογία, η Επιτροπή μπορεί να αρκεστεί στην προκαταρκτική έρευνα του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ και να λάβει ευνοϊκή απόφαση για κάποια ενίσχυση, μόνον αν είναι σε θέση να σχηματίσει την πεποίθηση, μετά από μια πρώτη εξέταση, ότι η εν λόγω ενίσχυση είναι συμβατή με την κοινή αγορά. Αντιθέτως, αν, από την πρώτη αυτή εξέταση,

10 — Προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France (σκέψεις 35 και 36).

11 — Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mengozzi στην υπόθεση C-487/06 P, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2008 (Συλλογή 2008, σ. I-10505, σκέψη 74).

12 — Κατά τη νομολογία του Πρωτοδικείου, η Επιτροπή δεν μπορεί να αρνηθεί την κίνηση της τυπικής διαδικασίας εξετάσεως επικαλούμενη άλλες συνθήκες, όπως το συμφέρον τρίτων, λόγους που ανάγονται στην οικονομία της διαδικασίας ή άλλο λόγο διοικητικής διευκολύνσεως. Βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Μαρτίου 2001, T-73/98, Prayon-Rupel κατά Επιτροπής (Συλλογή 2001, σ. II-867, σκέψη 44).

13 — Προπαρατεθείσα απόφαση Prayon-Rupel κατά Επιτροπής (σκέψη 45).

14 — Βλ. απόφαση της 2ας Απριλίου 2009, C-431/07 P, Bouygues και Bouygues Télécom κατά Επιτροπής (Συλλογή 2009, σ. I-2665, σκέψεις 61 και 63).

η Επιτροπή σχηματίσει αντίθετη γνώμη ή δεν μπορέσει να υπερβεί όλες τις δυσχέρειες που ανέκυψαν κατά την κρίση της συμβατότητας της εν λόγω ενισχύσεως με την κοινή αγορά, τότε οφείλει να συγκεντρώσει όλες τις αναγκαίες γνώμες και να κινήσει προς τούτο τη διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ [15].

32. Μόνο στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, σκοπός της οποίας είναι να διαφωτιστεί πλήρως η Επιτροπή εφ' όλων των στοιχείων της υποθέσεως, προβλέπει η Συνθήκη υποχρέωση της Επιτροπής να ζητήσει από τους ενδιαφερομένους να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους [16].

33. Συναφώς, υπογραμμίζεται ότι η φύση του κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ δικαιώματος υποβολής παρατηρήσεων δεν πρέπει να συγχέεται με εκείνη του δικαιώματος ακροάσεως το οποίο θεωρείται ως το κατά κυριολεξία δικαίωμα άμυνας.

34. Στο πλαίσιο αυτό, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) απαριθμεί μεταξύ των ουσιωδών πτυχών της αρχής της χρηστής διοικήσεως το δικαίωμα κάθε προσώπου σε ακρόαση προ της λήψεως ατομικού μέτρου εις βάρος του, το δικαίωμα προσβάσεως σε έγγραφα που το αφορούν και την υποχρέωση της Διοικήσεως να αιτιολογεί τις αποφάσεις της [17].

35. Συγκεκριμένα, ο σεβασμός του δικαιώματος ακροάσεως στο πλαίσιο παντός είδους διαδικασίας δυνάμενης να καταλήξει σε βλαπτική για συγκεκριμένο πρόσωπο πράξη αποτελεί θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου και πρέπει να διασφαλίζεται ακόμα και όταν ελλείπει οποιαδήποτε κανονιστική ρύθμιση σχετική με την εν λόγω διαδικασία [18].

36. Όμως, στο μέτρο που οι αποφάσεις που εκδίδει η Επιτροπή βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 2, απευθύνονται αποκλειστικά στα οικεία κράτη μέλη [19], η εν λόγω αρχή πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς για τους σκοπούς της εφαρμογής της στο πλαίσιο της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως από την Επιτροπή.

37. Συγκεκριμένα, πρέπει να υπομνησθεί ότι, μολονότι το άρθρο 88, παράγραφος 2,

15 — Βλ., ιδίως, αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 1984, 84/82, Γερμανία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1984, σ. 1451, σκέψη 13), Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France προπαρατεθείσα (σκέψη 39), της 17ης Ιουλίου 2008, C-521/06 P, Αθηναϊκή Τεχνική κατά Επιτροπής (Συλλογή 2008, σ. I-5829, σκέψη 34), Bouygues και Bouygues Télécom κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 61), Prayon-Rupel κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 42), καθώς και του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1995, T-49/93, SIDE κατά Επιτροπής (Συλλογή 1995, σ. II-2501, σκέψη 58).

16 — Αποφάσεις Cook κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 22), Matra κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 16), της 13ης Δεκεμβρίου 2005, C-78/03 P, Επιτροπή κατά Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum (Συλλογή 2005, σ. I-10737, σκέψη 34), και Αθηναϊκή Τεχνική κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψεις 34 και 35, καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

17 — Χάρτης που διακηρύχθηκε στη Νίκαια [της Γαλλίας] την 7η Δεκεμβρίου 2000 (ΕΕ C 364, σ. 1). Κατά το άρθρο 41, παράγραφος 1, του Χάρτη, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα χρηστής διοίκησης», «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην αμερόληπτη, δίκαιη και εντός ευλόγου προθεσμίας εξέταση των υποθέσεών του από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης».

18 — Αποφάσεις της 24ης Οκτωβρίου 1996, C-32/95 P, Επιτροπή κατά Lisrestal κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-5373, σκέψη 21), καθώς και της 29ης Ιουνίου 2010, C-441/07 P, Επιτροπή κατά Alrosa (Συλλογή 2010, σ. I-5949).

19 — Βλ., για παράδειγμα, σημείο 81 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Bot στην υπόθεση C-75/05 P και C-80/05 P, Γερμανία κ.λπ. κατά Kronofrance (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2008, Συλλογή 2008, σ. I-6619).

ΕΚ παρέχει τη δυνατότητα στους ενδιαφερόμενους να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους, εντούτοις, η διάταξη αυτή έχει ερμηνευθεί από τη νομολογία υπό την έννοια ότι οι ενδιαφερόμενοι έχουν μόνον το δικαίωμα να μετέχουν στη διοικητική διαδικασία σε βαθμό επαρκή, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως [20].

38. Στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, είναι κατά την άποψή μου ουσιώδες να υπογραμμιστεί ότι το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ, αφορά μόνον το δικαίωμα υποβολής παρατηρήσεων και όχι τα δικαιώματα άμυνας [21].

39. Από τη νομολογία προκύπτει σαφώς ότι οι λοιποί ενδιαφερόμενοι, πέραν του οικείου κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για τη χορήγηση της ενισχύσεως, δεν μπορούν να απαιτήσουν οι ίδιοι συζήτηση με την Επιτροπή με δυνατότητα εκατέρωθεν προβολής απόψεων, όπως αυτή που πραγματοποιείται με το εν λόγω κράτος μέλος [22]. Όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση SFEI κ.λπ. «αφενός, η προβλεπόμενη από το άρθρο 93, παράγραφος 3, υποχρέωση κοινοποιήσεως και η επίσης προβλεπόμενη απαγόρευση προηγούμενης εφαρμογής των σχεδίων ενισχύσεων αφορούν το κράτος μέλος. Αφετέρου, το κράτος μέλος είναι επίσης ο αποδέκτης της αποφάσεως με την οποία η Επιτροπή διαπιστώνει το ασυμβίβαστο της ενισχύσεως και το καλεί να την καταργήσει εντός της προθεσμίας που του τάσσει» [23].

40. Συγκεκριμένα, δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι η διαδικασία ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων είναι διοικητικής φύσεως, στερούμενη στοιχείων δικαστικού χαρακτήρα.

V — Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως

A — *Επιχειρήματα της Επιτροπής*

41. Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο, κατά την εξέταση της ενεργητικής νομιμοποιήσεως των προσφευγουσών, στηρίχθηκε σε νομολογία αντίθετη προς τα άρθρα 88 ΕΚ και 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ, στο μέτρο που

20 — Αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 25ης Ιουνίου 1998, T-371/94 και T-394/94, British Airways κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1998, σ. II-2405, σκέψη 60), της 6ης Μαρτίου 2003, T-228/99 και T-233/99, Westdeutsche Landesbank Girozentrale και Land Nordrhein-Westfalen κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II-435, σκέψη 125), της 12ης Σεπτεμβρίου 2007, T-68/03, Ολυμπιακή Αεροπορία Υπηρεσίες κατά Επιτροπής (Συλλογή 2007, σ. II-2911, σκέψη 42), καθώς και της 26ης Ιουνίου 2008, T-442/03, SIC κατά Επιτροπής (Συλλογή 2008, σ. II-1161, σκέψεις 222 έως 225).

21 — Βλ., ιδίως, προπαρατεθείσα απόφαση Ολυμπιακή Αεροπορία Υπηρεσίες κατά Επιτροπής (σκέψη 43). Αντίθετα προς τους ενδιαφερομένους, στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, στο κράτος μέλος αναγνωρίζονται αυτοτελή πλήρη δικαιώματα άμυνας, των οποίων η προσβολή μπορεί να δικαιολογήσει την ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής, εφόσον διαπιστώνεται ότι, αν δεν υφίστατο η εν λόγω παρατυπία, η έκβαση της διαδικασίας θα μπορούσε να είναι διαφορετική. Βλ. σημεία 53 έως 56 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Mengozzi στην υπόθεση C-290/07 P, Επιτροπή κατά Scott (απόφαση της 2ας Σεπτεμβρίου 2010, Συλλογή 2010, σ. I-7763).

22 — Αποφάσεις Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France, προπαρατεθείσα (σκέψη 59), της 24ης Σεπτεμβρίου 2002, C-74/00 P και C-75/00 P, Falck και Acciaierie di Bolzano κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. I-7869, σκέψη 82) και του Γενικού Δικαστηρίου της 1ης Ιουλίου 2010, T-62/08, ThyssenKrupp Acciai Speciali Terni κατά Επιτροπής (Συλλογή 2010, σ. II-3229, σκέψη 162).

23 — Απόφαση της 11ης Ιουλίου 1996, C-39/94 (Συλλογή 1996, σ. I-3547, σκέψη 73).

παρέχει πρόσβαση στην κοινοτική δικαιοσύνη σε προσφεύγοντες οι οποίοι, μολονότι δεν πληρούν τις κατά το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ αναγκαίες προϋποθέσεις παραδεκτού, αμφισβητούν απόφαση εκδοθείσα δυνάμει του άρθρου 88 ΕΚ επικαλούμενοι τη διασφάλιση των διαδικαστικών δικαιωμάτων που προβλέπονται από την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου.

42. Η Επιτροπή, αφού υπογραμμίζει τη διαφορά των διαδικασιών των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 88 ΕΚ, διευκρινίζει ότι οι ενδιαφερόμενοι έχουν τη δυνατότητα να προβάλουν τους ισχυρισμούς τους μόνο βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ.

43. Επιπλέον, κατά την Επιτροπή, υπό το πρίσμα της Συνθήκης, σε καμία περίπτωση δεν απαιτείται η θέσπιση ειδικής έννομης προστασίας που να δικαιολογεί παρέκκλιση από το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ, προκειμένου να τηρηθεί η αρχή της νομιμότητας της δράσεως της Επιτροπής και να διασφαλιστεί πλήρης δικαστική προστασία, σε περίπτωση κατά την οποία εκδίδεται απόφαση περί συμβατότητας ενισχύσεως με την κοινή αγορά χωρίς να κινηθεί η επίσημη διαδικασία εξετάσεως. Συγκεκριμένα, εφόσον αποδεικνύεται η αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παραλείψεως της Επιτροπής (μη κίνηση της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως) και του προβαλλόμενου παράνομου χαρακτήρα της αποφάσεώς της, ο δικαστικός έλεγχος μιας τέτοιας αποφάσεως διασφαλίζεται, υπό την προϋπόθεση ότι ο προσφεύγων πληροί τις οικείες προϋποθέσεις του παραδεκτού.

44. Τέλος, κατά την Επιτροπή, από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και ιδίως από τη σκέψη 70 προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο προασπίζεται τη θέση ότι η ενεργητική νομιμοποίηση για την προστασία διαδικαστικών δικαιωμάτων δεν προϋποθέτει η απόφαση της Επιτροπής να αφορά άμεσα και ατομικά τον προσφεύγοντα. Προκειμένου να υποστηριχθεί μια τέτοια θέση, θα έπρεπε να αποδειχθεί ότι το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ δεν επιβάλλει μόνο μια υποχρέωση στην Επιτροπή, αλλά απονέμει επίσης ένα δικαίωμα στους ενδιαφερόμενους.

45. Όμως, αφενός, το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ αποτελεί διοικητικού χαρακτήρα διάταξη που διέπει την ειδική διαδικασία ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων και όχι τις προϋποθέσεις προσβάσεως στο Δικαστήριο. Αφετέρου, καθόσον ο κοινοτικός νομοθέτης όρισε ρητώς τις προϋποθέσεις του παραδεκτού στο άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ, θα ήταν παράλογο να γίνει δεκτό ότι θέλησε να θεσπίσει εξαίρεση έμμεσα, διά του άρθρου 88 ΕΚ.

Β — *Το παραδεκτό προσφυγής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων και η εφαρμογή της λύσεως που δόθηκε με τις αποφάσεις Cook και Matra*

46. Καταρχάς [24], αρκεί να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ, ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο δύναται να ασκήσει προσφυγή κατά αποφάσεως που αφορά

24 — Επισημαίνεται ότι οι τροποποιήσεις που επήλθαν με τη Συνθήκη της Λισσαβώνας δεν επηρέασαν την εξέταση της παρούσας υποθέσεως.

άλλο πρόσωπο μόνον αν η εν λόγω απόφαση το αφορά άμεσα και προσωπικά [25].

47. Όσον αφορά την πρώτη προϋπόθεση, όπως αυτή διατυπώθηκε ανωτέρω, κατά πάγια νομολογία, για να επηρεάζεται ένας ιδιώτης άμεσα από ορισμένο κοινοτικό μέτρο πρέπει το αμφισβητούμενο κοινοτικό μέτρο να έχει άμεσα αποτελέσματα επί της νομικής του καταστάσεως και να μην αφήνει κανένα περιθώριο εκτιμήσεως στους αποδέκτες του εν λόγω μέτρου που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή του, δεδομένου ότι αυτή έχει καθαρώς αυτόματο χαρακτήρα και απορρέει αποκλειστικά από την κοινοτική ρύθμιση χωρίς εφαρμογή άλλων παρεμβαλλόμενων κανόνων [26].

48. Όσον αφορά τη δεύτερη προϋπόθεση του άρθρου 230 ΕΚ, το περιεχόμενο της έννοιας απόφαση αφορώσα «ατομικά» τον προσφεύγοντα προσδιορίστηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση Plaumann κατά Επιτροπής [27], από την οποία προκύπτει ότι ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο, άλλο από τον αποδέκτη της προσβαλλομένης αποφάσεως, μπορεί να υποστηρίξει ότι οι επίμαχες διατάξεις το αφορούν ατομικά μόνον όταν το θίγουν λόγω ορισμένων ειδικών χαρακτηριστικών του ή μιας πραγματικής καταστάσεως που το χαρακτηρίζει σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο [28].

49. Δεν αμφισβητείται ότι στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων το Δικαστήριο θέσπισε ειδικές λύσεις όσον αφορά το παραδεκτό των προσφυγών τρίτων, προκειμένου να ανταποκριθεί στις ιδιομορφίες της διαδικασίας που εφαρμόζεται στον εν λόγω τομέα. Γενικώς, στον εν λόγω τομέα, οι προϋποθέσεις του παραδεκτού διαφέρουν αναλόγως του αν η προσβαλλόμενη απόφαση της Επιτροπής εκδόθηκε κατά το πέρας του σταδίου της προκαταρκτικής έρευνας ή κατά το πέρας της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως.

50. Όσον αφορά τις προσφυγές ακυρώσεως κατά των αποφάσεων της Επιτροπής να μην κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως, η προσέγγιση του Δικαστηρίου, η οποία χαρακτηρίστηκε ως φιλελεύθερη από τη θεωρία, επικεντρώνεται στην προστασία των διαδικαστικών δικαιωμάτων των ενδιαφερομένων υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, ήτοι των μερών τα οποία θα μπορούσαν να υποβάλουν παρατηρήσεις στο πλαίσιο της διαδικασίας που κινήθηκε βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, αλλά στερήθηκαν τη δυνατότητα αυτή λόγω της εκδόσεως της οριστικής αποφάσεως της Επιτροπής βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ.

51. Με την απόφαση Cook κατά Επιτροπής [29], το Δικαστήριο, ακολουθώντας τις

25 — Απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2009, C-519/07 P, Επιτροπή κατά Koninklijke FrieslandCampina (Συλλογή 2009, σ. I-8495, σκέψεις 47 έως 54).

26 — Αποφάσεις της 5ης Μαΐου 1998, C-386/96 P, Dreyfus κατά Επιτροπής (Συλλογή 1998, σ. I-2309, σκέψη 43, και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), καθώς και Επιτροπή κατά Koninklijke FrieslandCampina, προπαρατεθείσα (σκέψεις 47 έως 54).

27 — Απόφαση προπαρατεθείσα, η οποία έκτοτε επιβεβαιώθηκε από πάγια νομολογία. Βλ. αποφάσεις της 19ης Οκτωβρίου 2000, C-15/98 και C-105/99, Ιταλία και Sardegna Lines κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-8855, σκέψη 33, και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), καθώς και Επιτροπή κατά Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum, προπαρατεθείσα (σκέψη 33).

28 — Απόφαση της 22ας Ιουνίου 2006, C-182/03 και C-217/03, Βέλγιο και Forum 187 κατά Επιτροπής (Συλλογή 2006, σ. I-5479, σκέψη 59).

29 — Προπαρατεθείσα απόφαση.

προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Tesauro [30], αντί να χρησιμοποιήσει τα κριτήρια που καθιερώθηκαν με την απόφαση Cofaz κ.λπ. κατά Επιτροπής [31], έκρινε παραδεκτή την προσφυγή ανταγωνιστή, ανάγοντας την κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ έννοια των τρίτων ενδιαφερομένων σε νομολογιακό κανόνα ο οποίος έχει εφαρμογή στο πλαίσιο της αποφάσεως που η Επιτροπή εκδίδει βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ και επιβεβαίωσε την προσέγγιση αυτή ένα μήνα αργότερα, με την απόφαση Matra κατά Επιτροπής [32].

52. Βάσει της νομολογίας Cook και Matra, όταν η Επιτροπή, χωρίς να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ (νυν άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ), διαπιστώνει, βάσει της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου, ότι το κοινοποιηθέν μέτρο δεν συνιστά κρατική ενίσχυση ή ότι συνιστά ενίσχυση που συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, πρέπει να γίνει δεκτό ότι νομιμοποιούνται να ασκήσουν προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως που περιέχει την οικεία διαπίστωση τα πρόσωπα, οι επιχειρήσεις ή οι ενώσεις των οποίων τα συμφέροντα θίγονται, ενδεχομένως, από τη χορήγηση της ενισχύσεως, ιδίως οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις και οι επαγγελματικές οργανώσεις, οι οποίες, ως ενδιαφερόμενα μέρη, απολαύουν διαδικαστικών εγγυήσεων όταν τίθεται σε εφαρμογή η διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ.

53. Επομένως, κατά τη νομολογία Cook και Matra, το παραδεκτό της προσφυγής εξαρτάται, αφενός, από τη φύση των λόγων ακυρώσεως και, αφετέρου, από την ιδιότητα του προσφεύγοντος. Η έρευνα των προϋποθέσεων του παραδεκτού διαφέρει αναλόγως του αν προσφεύγοντες αμφισβητούν την ουσία της αποφάσεως της Επιτροπής ή επικαλούνται την προστασία των διαδικαστικών τους δικαιωμάτων. Μετά την έκδοση της αποφάσεως Επιτροπή κατά Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum, η σαφής αυτή διάκριση καθορίζει και την ακολουθητέα μέθοδο [33].

54. Η λύση που υιοθέτησε το Δικαστήριο με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Cook κατά Επιτροπής και Matra κατά Επιτροπής δεν γίνεται ομόφωνα δεκτή στη θεωρία και είναι χρήσιμο να υπομνησθούν τα βασικά στοιχεία της σχετικής συζήτησης [34].

55. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι το Δικαστήριο, με την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum, βαίνει πέραν των προτάσεων που διατύπωσε ο γενικός εισαγγελέας Jacobs στην υπόθεση Unión de Pequeños Agricultores κατά Συμβουλίου [35] με σκοπό να διευκολύνει την πρόσβαση των φυσικών και νομικών προσώπων στο Δικαστήριο [36].

30 — Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Tesauro στην υπόθεση Cook κατά Επιτροπής.

31 — Μέθοδος προβλέπουσα το κριτήριο κατά το οποίο ο ενδιαφερόμενος πρέπει να «επηρεάζεται ουσιωδώς» από το μέτρο. Βλ. απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1986, 169/84 (Συλλογή 1986, σ. 391).

32 — Προπαρατεθείσα απόφαση.

33 — Προπαρατεθείσα απόφαση, με την οποία το Δικαστήριο επιχείρησε να διευκρινίσει τη λύση Cook και Matra.

34 — Για ένα γενικό σχόλιο, βλ. Winter, J., «The rights of complainants in State aid cases: judicial review of Commission decisions adopted under article 88 (ex 93) EC», *Common Market Law Review,* 1999, αριθ. 36.

35 — Απόφαση της 25ης Ιουλίου 2002, C-50/00 P (Συλλογή 2002, σ. I-6677).

36 — Βλ. Honoré, M., «The standing of third parties in State aid cases: the lessons to be drawn from the judgement case C-78/03 P, Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum v. Commission», *European state aid law quarterly,* EStAL, τόμος 5 (2006), αριθ. 2, σ. 269 έως 284, ιδίως σ. 274.

56. Συγκεκριμένα, μετά την έκδοση των εν λόγω αποφάσεων Cook κατά Επιτροπής και Matra κατά Επιτροπής, η κατηγορία των προσώπων που νομιμοποιούνται να προσβάλλουν την απόφαση της Επιτροπής είναι ευρύτερη σε σχέση με την κατηγορία των προσώπων που μπορούν να αμφισβητήσουν την επίμαχη πράξη κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Στο πλαίσιο αυτό, θεωρείται ότι η απόφαση της Επιτροπής να μην κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως «αφορά ατομικά» όλους τους ενδιαφερόμενους κατά την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ [37]. Το Πρωτοδικείο έχει μάλιστα σαφώς κρίνει ότι το γεγονός ότι οι ενδιαφερόμενοι είχαν τη δυνατότητα να προβάλουν τα επιχειρήματά τους στο πλαίσιο της διαδικασίας προκαταρκτικής έρευνας του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ δεν αρκεί για να τους στερήσει το δικαίωμά τους να τηρηθεί η διαδικαστική εγγύηση που ρητώς τους παρέχει το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ [38].

57. Πάντως, δεν αμφισβητείται ότι, στο πλαίσιο της εκδιδόμενης βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ αποφάσεως, το γεγονός και μόνον ότι οι προσφεύγοντες μπορούν να θεωρηθούν ως «ενδιαφερόμενοι» δεν αρκεί για να κριθεί παραδεκτή η προσφυγή, διότι το εν λόγω γεγονός αυτό καθαυτό δεν τους παρέχει ενεργητική νομιμοποίηση. Αντιθέτως, οσάκις αμφισβητούν την απόφαση της Επιτροπής περί περατώσεως της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως, οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να έχουν ένα ιδιαίτερο καθεστώς, σύμφωνα με την προπαρατεθείσα απόφαση Plaumann κατά Επιτροπής, το οποίο απαιτεί, ιδίως, το να αποδειχθεί ότι η ανταγωνιστική θέση τους επηρεάζεται ουσιωδώς από ενίσχυση εγκριθείσα με την απόφαση της Επιτροπής.

58. Κατά συνέπεια, στον παρόν στάδιο εξελίξεως της νομολογίας, οι προσφεύγουσες, στο μέτρο που επιδιώκουν να διασφαλίσουν τον σεβασμό των διαδικαστικών δικαιωμάτων που αντλούν από το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ, νομιμοποιούνται ενεργητικώς, χωρίς να υποχρεούνται να αποδείξουν ότι η θέση τους στην οικεία αγορά επηρεάστηκε ουσιωδώς από την έκδοση της αποφάσεως της Επιτροπής [39].

59. Πλείονες γενικοί εισαγγελείς έχουν επικρίνει σοβαρά τις συνέπειες της νομολογίας Cook και Matra.

60. Στο πλαίσιο αυτό, ο γενικός εισαγγελέας Jacobs χαρακτήρισε τη νομολογία που διαμορφώθηκε με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Cook κατά Επιτροπής και Matra κατά Επιτροπής μη ικανοποιητική, περίπλοκη και προδήλως στερούμενη λογικής και συνοχής [40]. Αφού υπογράμμισε τη σύγχυση που προκαλεί η εξομοίωση του κριτηρίου της νομιμοποιήσεως στο πλαίσιο του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ με το κριτήριο της νομιμοποιήσεως στο πλαίσιο του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ, αμφισβήτησε ομοίως την

37 — Βλ., για παράδειγμα, προπαρατεθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France (σκέψη 41), Επιτροπή κατά Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum (σκέψη 35), καθώς και British Aggregates κατά Επιτροπής (σκέψη 28). Βλ. αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 21ης Μαρτίου 2001, T-69/96, Hamburger Hafen- und Lagerhaus κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2001, σ. II-1037, σκέψη 37), και της 13ης Ιανουαρίου 2004, T-158/99, Thermenhotel Stoiser Franz κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2004, σ. II-1, σκέψη 73).

38 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Φεβρουαρίου 2008, T-289/03, BUPA κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2008, σ. II-81, σκέψη 76).

39 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Γερμανία κ.λπ. κατά Kronofrance (σκέψη 44).

40 — Προτάσεις στην προπαρατεθείσα υπόθεση Επιτροπή κατά Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum (σημείο 138).

ίδια την ύπαρξη παρεκκλίσεως από τις διατάξεις του άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ. Ως εκ τούτου, ο γενικός εισαγγελέας πρότεινε την εφαρμογή, σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες ο προσφεύγων αμφισβητεί απόφαση ληφθείσα δυνάμει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ, του κριτηρίου του κατά πόσον η απόφαση αφορά τον προσφεύγοντα άμεσα και ατομικά, ανεξαρτήτως των λόγων επί των οποίων στηρίζεται η προσφυγή, καθώς επίσης την ερμηνεία του κριτηρίου, σύμφωνα με το οποίο η απόφαση πρέπει να αφορά τον προσφεύγοντα ατομικά, κατά τρόπο λιγότερο συσταλτικό απ' ό,τι αυτό ερμηνεύθηκε με την προπαρατεθείσα απόφαση Plaumann κατά Επιτροπής [41].

61. Δεδομένης της φύσεως των εκδιδομένων δυνάμει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ πράξεων, ο γενικός εισαγγελέας Mengozzi [42] διερωτήθηκε μήπως είναι σκοπιμότερο ο επ' αυτών έλεγχος του κοινοτικού δικαστή να περιορίζεται σε κάθε περίπτωση, και συνεπώς ανεξαρτήτως του ερείσματος της νομιμοποιήσεως του προσφεύγοντος, στην εξακρίβωση της υπάρξεως των προϋποθέσεων που καθιστούν σύννομη τη μη κίνηση της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως, ή καλύτερα στην εξακρίβωση ότι δεν υπάρχουν αμφιβολίες όσον αφορά το γεγονός ότι το μέτρο δεν αποτελεί ενίσχυση ή το γεγονός ότι η ενίσχυση είναι συμβατή με την κοινή αγορά. Η κρίση επί των «ζητημάτων της ουσίας» παραπέμπεται κατ' αυτόν τον τρόπο, σε περίπτωση ακυρώσεως, στην εξέταση της προσφυγής που ενδεχομένως θα ασκηθεί κατά της τελικής αποφάσεως που θα εκδώσει η Επιτροπή μετά το πέρας της προαναφερθείσας διαδικασίας.

62. Η διάκριση στην οποία προβαίνει ο κοινοτικός δικαστής όσον αφορά τις προϋποθέσεις του παραδεκτού προσφυγής που ασκείται κατά αποφάσεως ληφθείσας βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ οδήγησε ομοίως τον γενικό εισαγγελέα Bot στη διατύπωση επικρίσεων [43]. Κατά την άποψή του, η νομολογία Cook και Matra συνεπάγεται περιορισμό των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στους ενδιαφερομένους στο πλαίσιο της διαδικασίας ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων. Αφού υπογράμμισε ότι η ισχύουσα νομολογιακή κατασκευή είναι τεχνητή, ο γενικός εισαγγελέας Bot επισήμανε ότι ο σκοπός που επιδιώκει ο προσφεύγων είναι ο ίδιος είτε ζητεί τη διαφύλαξη των διαδικαστικών δικαιωμάτων του είτε αμφισβητεί το βάσιμο της αποφάσεως περί εκτιμήσεως της ενισχύσεως, καθόσον ζητεί να κινηθεί η τυπική επίσημη διαδικασία ελέγχου. Κατ' ακολουθία, πρότεινε στο Δικαστήριο να δεχθεί ότι, οσάκις ένα πρόσωπο αμφισβητεί το βάσιμο της εκτιμήσεως στην οποία η Επιτροπή κατέληξε μετά το πέρας της προκαταρκτικής έρευνας, το εν λόγω πρόσωπο βάλλει, κατ' ανάγκην, κατά της παραλείψεως να κινηθεί η επίσημη διαδικασία ελέγχου και σκοπεί, ως εκ τούτου, να διαφυλάξει τα διαδικαστικά δικαιώματά του [44].

63. Τέλος, η υπόθεση 3F κατά Επιτροπής [45] αποτέλεσε αφορμή για την εκ μέρους της γενικής εισαγγελέα Sharpston διατύπωση σχολίων σχετικά με το ότι θα πρέπει να αποκλεισθεί μια τυπολατρική προσέγγιση η οποία θα τιμωρούσε τον προσφεύγοντα που

41 — Ibidem (σημεία 139 και 141).

42 — Βλ. τις προπαρατεθείσες προτάσεις στην υπόθεση British Aggregates κατά Επιτροπής (σημείο 75).

43 — Προπαρατεθείσες προτάσεις στην υπόθεση Γερμανία κ.λπ. κατά Kronofrance (σημεία 106 και 109).

44 — Ibidem (σημεία 104 επ.).

45 — Προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Sharpston στην εν λόγω υπόθεση C-319/07 P (απόφαση της 9ης Ιουλίου 2009, Συλλογή 2009, σ. I-5963, σημεία 39 έως 43).

υποβάλλει επικουρικές παρατηρήσεις αναφορικά με το περιεχόμενο των προσβαλλομένων μέτρων.

Γ — *Επί του κύρους της νομολογίας Cook και Matra*

64. Πρώτον, αφετηρία πρέπει, κατά την άποψή μου, να αποτελέσει η προκείμενη κατά την οποία η Συνθήκη παρέχει σαφώς στους ενδιαφερομένους το δικαίωμα να υποβάλουν παρατηρήσεις στο πλαίσιο της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως.

65. Ο ενδιαφερόμενος πρέπει να έχει τη δυνατότητα να γνωστοποιήσει λυσιτελώς την άποψή του σχετικά με το υποστατό και την κρισιμότητα των πραγματικών περιστατικών και περιστάσεων που αποτέλεσαν το αντικείμενο του εκ μέρους της Επιτροπής ελέγχου, εφόσον φρονεί ότι η Επιτροπή έλαβε την απόφαση να μην προβάλει αντιρρήσεις βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ χωρίς να έχει πλήρη γνώση όλων των στοιχείων εξαιτίας των οποίων ενδέχεται να ανακύψουν δυσχέρειες κατά την εκτίμηση του επίμαχου μέτρου.

66. Επομένως, κατά την άποψή μου, πρόκειται για αυτοτελές διαδικαστικό δικαίωμα το οποίο απαιτεί ειδική δικαστική προστασία και το οποίο δεν πρέπει να αναιρείται λόγω της ελλείψεως ενεργητικής νομιμοποιήσεως προς αμφισβήτηση του βασίμου της αποφάσεως.

67. Εντούτοις, η ενεργητική αυτή νομιμοποίηση δεν αρκεί για να τεθεί υπό αμφισβήτηση το βάσιμο της αποφάσεως αυτής καθεαυτήν. Προς τούτο, απαιτείται το ιδιαίτερο καθεστώς που προβλέπει η προπαρατεθείσα απόφαση Plaumann κατά Επιτροπής.

68. Δεύτερον, με τις προτάσεις του στην προπαρατεθείσα υπόθεση British Aggregates κατά Επιτροπής, ο γενικός εισαγγελέας Mengozzi επισήμανε ότι η νομολογία Cook και Matra, ιδιαίτερα πολύπλοκη και μάλλον τυπολατρική, εξηγείται από την ανάγκη να εξασφαλιστεί ότι, αν η προσφυγή ασκείται από πρόσωπο που προβάλλει μόνον την ιδιότητα του ενδιαφερομένου κατά την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, ο έλεγχος τον οποίον ασκεί ο κοινοτικός δικαστής επί της προσβαλλομένης αποφάσεως θα περιορίζεται στο μέτρο που είναι αναγκαίο για να εξασφαλιστεί η τήρηση των διαδικαστικών προνομίων τα οποία αναγνωρίζει η εν λόγω διάταξη [46].

69. Ασφαλώς, πρέπει, κατά την άποψή μου, να αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στη διοικητική φύση της διαδικασίας την οποία κινεί η Επιτροπή, προκειμένου να γίνει διάκριση του ζητήματος του locus standi προς

46 — Κατά τον γενικό εισαγγελέα Mengozzi, αυτό θα συνέβαινε αν ο κοινοτικός δικαστής δεν περιοριζόταν να εξακριβώσει την πλήρωση των προϋποθέσεων που καθιστούν σύννομη τη μη κίνηση της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως, με άλλα λόγια την ανυπαρξία σημαντικών δυσκολιών για τον χαρακτηρισμό του μέτρου ως ενισχύσεως ή για την αξιολόγηση της συμβατότητάς του με την κοινή αγορά, αλλά διαπίστωνε την ύπαρξη ενισχύσεως (ή μεμονωμένων στοιχείων συνιστώντων ενίσχυση τα οποία η Επιτροπή έκρινε ότι δεν υφίσταντο) ή την απουσία των προϋποθέσεων τις οποίες επικαλέστηκε η Επιτροπή προκειμένου να κηρύξει το μέτρο συμβατό με τη Συνθήκη. Στην περίπτωση αυτή, πράγματι, ο προσφεύγων θα επιτύγχανε, εκτός από την κίνηση της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως, και τη δέσμευση της Επιτροπής όσον αφορά τις διαπιστώσεις αυτές του κοινοτικού δικαστή, προδικάζοντας έτσι, τουλάχιστον εν μέρει, το περιεχόμενο της αποφάσεως που θα εκδοθεί μετά το πέρας της εν λόγω διαδικασίας, δηλαδή μιας πράξεως την οποία ο προσφεύγων δεν νομιμοποιείται να προσβάλει απλώς και μόνο με την ιδιότητα του ενδιαφερομένου κατά την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ (σημείο 71 των προτάσεων).

αμφισβήτηση της νομιμότητας πράξεως του δικαίου της Ένωσης από το ζήτημα της απονομής διαδικαστικών δικαιωμάτων ενώπιον διοικητικής αρχής.

70. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ θεσπίζει έναν κανόνα ευρωπαϊκής διοικητικής διαδικασίας ενώ το άρθρο 230 ΕΚ θέτει έναν κανόνα ευρωπαϊκού δικαίου διοικητικών διαφορών.

71. Συναφώς, πρέπει να υπογραμμισθεί η σημασία της αρχής της χρηστής διοικήσεως. Η αρχή αυτή, νομολογιακής προελεύσεως, η οποία κατοχυρώθηκε πρόσφατα με το άρθρο 41 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου [47].

72. Καθόσον η εν λόγω αρχή επιβάλλει την επιμελή και αμερόληπτη εξέταση [48], φρονώ ότι η αξίωση προσώπου να κινηθεί η διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, για τη διασφάλιση των διαδικαστικών του προνομίων, απορρέει από την υποχρέωση που η Επιτροπή υπέχει, σε περίπτωση που δεν αντιμετωπίζει σοβαρές δυσχέρειες, να λάβει απόφαση δυνάμει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ.

73. Το Δικαστήριο έκρινε προσφάτως ότι η συμμετοχή στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων σχετικών με το περιβάλλον, υπό τις προϋποθέσεις της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ [49], είναι αυτοτελής και έχει διαφορετικό σκοπό απ' ό,τι η προσφυγή στη δικαιοσύνη, η οποία μπορεί ενδεχομένως να στρέφεται κατά της αποφάσεως που λαμβάνεται κατά το πέρας της εν λόγω διαδικασίας. Συνεπώς, η συμμετοχή αυτή δεν επηρεάζει τις προϋποθέσεις προσφυγής στη δικαιοσύνη [50]. Χωρίς να θέλω να ισχυριστώ ότι το δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ προσομοιάζει στο δικαίωμα συμμετοχής σε διοικητική διαδικασία στον τομέα του περιβάλλοντος, θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι το δεύτερο δικαίωμα προσδιορίζεται ευρύτερα απ' ό,τι το ουσιαστικό δικαίωμα.

74. Τρίτον, παρατηρείται ότι η εφαρμογή της προπαρατεθείσας αποφάσεως Matra κατά Επιτροπής δεν συνεπάγεται κίνδυνο διευρύνσεως των διαδικαστικών δικαιωμάτων τα οποία αναγνωρίζονται στους ενδιαφερόμενους, στο πλαίσιο της διαδικασίας ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων, από τη Συνθήκη και το παράγωγο δίκαιο.

75. Αντιθέτως, επιβεβαιώνει την ύπαρξη ενός δικαιώματος ρητώς αναγνωριζόμενου από τη Συνθήκη στο πλαίσιο της διαδικασίας στην οποία η έννοια του ενδιαφερόμενου έχει πλήρη εφαρμογή. Επομένως, η ως άνω

47 — Βλ. τα επεξηγηματικά σχόλια σχετικά με το πλήρες κείμενο του Χάρτη: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/04473_fr.pdf. Βλ. προπαρατεθείσες προτάσεις στην υπόθεση Επιτροπή κατά Scott (σημείο 60 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), καθώς και απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2005, C-141/02 P, Επιτροπή κατά max.mobil (Συλλογή 2005, σ. I-1283, σκέψη 72). Βλ., επίσης, αποφάσεις της 19ης Οκτωβρίου 1983, 179/82, Lucchini Siderurgica κατά Επιτροπής (Συλλογή 1983, σ. 3083, σκέψη 27), και της 31ης Μαρτίου 1992, C-255/90 P, Burban κατά Κοινοβουλίου (Συλλογή 1992, σ. I-2253).

48 — Αποφάσεις Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France, προπαρατεθείσα (σκέψη 62), καθώς και του Πρωτοδικείου της 30ής Ιανουαρίου 2002, T-54/99, max.mobil κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-313, σκέψη 48).

49 — Οδηγία 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ L 175, σ. 40), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2003/35/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 2003 (ΕΕ L 156, σ. 17).

50 — Απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2009, C-263/08, Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening (Συλλογή 2009, σ. I-9967, σκέψη 38).

απόφαση Matra κατά Επιτροπής σκοπεί στην επιβεβαίωση της υπάρξεως ενός δικαιώματος αναγνωριζόμενου στο πλαίσιο της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως και όχι σε αναγνώριση ενός νέου δικαιώματος στο πλαίσιο της προκαταρκτικής διαδικασίας.

76. Εξάλλου, όπως προκύπτει από την προπαρατεθείσα νομολογία, το κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ δικαίωμα περιορίζεται σε παροχή της δυνατότητας συμμετοχής στη διαδικασία εξετάσεως και σε καμία περίπτωση δεν παρέχει στους ενδιαφερόμενους ιδιότητα δυνάμενη να θέσει υπό αμφισβήτηση τις κατά το άρθρο 230, παράγραφος 4, ΕΚ προϋποθέσεις.

77. Τέταρτον, λαμβανομένων υπόψη των επικρίσεων που διατυπώθηκαν στη θεωρία καθώς και των προτάσεων διαφόρων γενικών εισαγγελέων, φρονώ μάλλον ότι είναι η κατάλληλη στιγμή για το Δικαστήριο να αποσαφηνίσει, εμμένοντας ταυτόχρονα στη βασική ιδέα της δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων των ενδιαφερομένων στο πλαίσιο της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως, τους κανόνες περί του παραδεκτού των προσφυγών κατά των αποφάσεων που η Επιτροπή εκδίδει βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ.

78. Δεν αμφισβητείται πλέον ότι οι κανόνες που αφορούν την ενεργητική νομιμοποίηση των φυσικών και νομικών προσώπων που αμφισβητούν τις αποφάσεις που η Επιτροπή λαμβάνει βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ, είναι επί του παρόντος αόριστοι και περίπλοκοι. Συγκεκριμένα, φρονώ ότι είναι αδύνατο, επί του παρόντος, τόσο για τους διαδίκους όσο και για το Γενικό Δικαστήριο, να προσδιορίσουν σαφώς στο πλαίσιο ενός συνονθυλεύματος λόγων εκείνους οι οποίοι σκοπούν στη διαφύλαξη διαδικαστικών δικαιωμάτων και εκείνους που αφορούν την ουσία.

79. Διάφορα παραδείγματα από τη νομολογία μαρτυρούν την ύπαρξη ανασφάλειας όσον αφορά τόσο την έκβαση του ελέγχου όσο και τη μεταχείριση [51]. Επιπλέον, οι πρόσφατες αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου, όπως οι εκδοθείσες επί των υποθέσεων Kronoply [52], Deutsche Post και DHL International κατά Επιτροπής [53] και Scheucher-Fleisch κ.λπ. κατά Επιτροπής [54], αποτέλεσαν αφορμή να εκφρασθούν αμφιβολίες στη θεωρία όσον αφορά την ασφάλεια δικαίου, σε περίπτωση που το Γενικό Δικαστήριο προκρίνει μεταξύ των επιχειρημάτων επί της ουσίας τα επιχειρήματα που, κατά την άποψή του, σκοπούν στην προστασία των διαδικαστικών δικαιωμάτων [55]. Εξάλλου, με την αίτησή της αναιρέσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι μια τέτοια προσέγγιση καταλήγει να επηρεάζει τα δικαιώματά της άμυνας και την αρχή της ισότητας των όπλων.

80. Συναφώς, παρατηρείται ότι, κατά τη νομολογία στην οποία γίνεται αναφορά με τις

51 — Βλ. τη συγκριτική ανάλυση των υποθέσεων, σε Honoré, M, όπ.π. (σ. 275 επ.).

52 — Αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

53 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Φεβρουαρίου 2009, T-388/03 (Συλλογή 2009, σ. II-199), η οποία αποτελεί το αντικείμενο της εκκρεμούς ενώπιον του Δικαστηρίου αιτήσεως αναιρέσεως που ασκήθηκε στο πλαίσιο της υποθέσεως C-148/09 P, Βέλγιο κατά Deutsche Post κ.λπ.

54 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Νοεμβρίου 2009, T-375/04 (Συλλογή 2009, σ. II-4155).

55 — Maitrepierre, A., «Aides d'Etat — Qualité et intérêt à agir: Le TPICE admet la recevabilité d'un recours mixte contre une décision de la Commission de ne pas soulever d'objections à l'encontre d'une prétendue mesure d'aide d'Etat, dès lors que les requérantes ont la qualité de concurrentes directes du bénéficiaire de cette mesure (Deutsche Post AG — DHL)», *Concurrences*, αριθ. 2-2009, αριθ. 25983, σ. 154 και 155· Peytz, H., Mygind T., «Direct Action in State Aid Cases — Tightropes and Legal Protection», *EStAL*, 2/2010, σημεία 331 επ.

σκέψεις 30 και 31 των προτάσεών μου, η Επιτροπή μπορεί να θεωρήσει ότι μια ενίσχυση συμβιβάζεται με την κοινή αγορά μόνο σε περίπτωση που δεν έχει καμία αμφιβολία ως προς τη συμβατότητά της. Επομένως, ο προσφεύγων πρέπει να αποδείξει ότι η Επιτροπή αντιμετώπισε σοβαρές δυσχέρειες κατά την εκτίμηση των επίμαχων μέτρων. Ο προσφεύγων που προσβάλλει την απόφαση την οποία η Επιτροπή λαμβάνει κατά το πέρας της προκαταρκτικής διαδικασίας έρευνας σκοπεί στην κίνηση της επίσημης διαδικασίας βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Ενώ ο σκοπός του προσφεύγοντος μπορεί να συνίσταται στο να ακυρωθεί επί της ουσίας η απόφαση της Επιτροπής, κατά τη δικονομική προσέγγιση, σκοπός του προσφεύγοντος είναι να υποχρεωθεί η Επιτροπή να προβεί σε εκτενέστερη εξέταση, δυνάμενη να οδηγήσει σε μεταβολή της εκτιμήσεώς της.

81. Δέχομαι ότι η έννοια των σοβαρών δυσχερειών είναι περίπλοκη, μάλιστα δε ότι τίθεται τεχνητώς, διότι το πραγματικό ερώτημα είναι αν η Επιτροπή θα λάμβανε διαφορετική απόφαση κατόπιν της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως. Πάντως, δεν αμφισβητείται ότι η γενική οικονομία των διατάξεων που διέπουν τον έλεγχο των κρατικών ενισχύσεων χαρακτηρίζεται αναμφίβολα από κάποια τυπολατρεία. Η τυπολατρεία αυτή που έχει επικριθεί στη θεωρία [56] και η οποία αντανακλάται στη νομολογία Cook και Matra μπορεί, παραδόξως, να συμβάλει στην αποσαφήνιση των εφαρμοστέων κανόνων και στην ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας δικαίου των διοικουμένων κατά τη διατύπωση λόγων ακυρώσεως ενώπιον των δικαστηρίων της Ενώσεως.

82. Κατά την άποψή μου, ο προβαλλόμενος ενώπιον του Πρωτοδικείου λόγος που αντλείται από την προστασία διαδικαστικών προνομίων πρέπει να είναι αποκλειστικώς διαδικαστικός, ήτοι να αφορά το ότι η διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ έπρεπε να έχει κινηθεί, αλλά τα επιχειρήματα που προβάλλονται προς στήριξή του μπορούν να αφορούν τα πραγματικά περιστατικά ή τις ενδείξεις που θα έπρεπε να δημιουργήσουν στην Επιτροπή σοβαρές αμφιβολίες. Τα στοιχεία αυτά είναι κατ' ανάγκην ουσιαστικής φύσεως, δεδομένου ότι συνιστούν την ουσία της διοικητικής διαδικασίας. Η μέθοδος που καθιερώθηκε με την προπαρατεθείσα απόφαση Plaumann κατά Επιτροπής βρίσκει πλήρη εφαρμογή σε περίπτωση που ο προσφεύγων ζητεί την ακύρωση της αποφάσεως υποστηρίζοντας ότι το μέτρο συνιστά παράνομη ενίσχυση ή ενίσχυση που δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά.

83. Αυτή την άποψη προέκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση 3F κατά Επιτροπής [57]. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι «ασφαλώς, όπως προκύπτει από το άρθρο 4, παράγραφος 3, του κανονισμού 659/1999, απόφαση της Επιτροπής να μην προβάλει αντιρρήσεις λαμβάνεται οσάκις η ίδια διαπιστώνει ότι το κοινοποιηθέν μέτρο δεν εγείρει

56 — Βλ. προπαρατεθείσες προτάσεις στην υπόθεση Επιτροπή κατά Scott (σημείο 55).

57 — Προπαρατεθείσα απόφαση, σκέψη 35. Συναφώς βλ. Haasbeek, L., «A Step in the Right Direction», *ESt&L*, 1/2010, σ. 147.

αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητά του με την κοινή αγορά. Όταν ένας προσφεύγων ζητεί την ακύρωση παρόμοιας αποφάσεως, αμφισβητεί κατ' ουσίαν το γεγονός ότι η σχετική με την ενίσχυση απόφαση ελήφθη χωρίς η Επιτροπή να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας, προσβάλλοντας με τον τρόπο αυτό τα διαδικαστικά δικαιώματά του. Προκειμένου να επιτύχει την ευδοκίμηση της προσφυγής του, ο προσφεύγων ενδέχεται να επιδιώξει να καταδείξει ότι η συμβατότητα του επίδικου μέτρου θα έπρεπε να εγείρει αμφιβολίες. Πάντως, η προβολή παρόμοιων επιχειρημάτων δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια τη μεταβολή του αντικειμένου της προσφυγής ούτε την τροποποίηση των προϋποθέσεων του παραδεκτού».

84. Τέλος, από συνταγματικής απόψεως, φρονώ ότι οσάκις ανώτατο δικαστήριο καθιερώνει δυνατότητα έννομης προστασίας υπέρ των ιδιωτών η οποία βαίνει πέραν του γράμματος του νομοθετικού κειμένου, μόνον ο νομοθέτης μπορεί να αρνηθεί οριστικώς την οικεία δικαστικής προελεύσεως προστασία. Επομένως, το Δικαστήριο, με τη νομολογία του, πρέπει να αποσαφηνίσει τα σχετικά με την εφαρμογή του αναγνωρισθέντος δικαιώματος, αλλά δεν μπορεί να αποκλείσει παρόμοια δυνατότητα αυτή καθεαυτήν. Απόκειται αποκλειστικώς «…στις Συνθήκες» να κλείσουν την πόρτα που άνοιξε η νομολογία Cook και Matra.

85. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, το Δικαστήριο έχει διάφορες εναλλακτικές επιλογές για την προσαρμογή της εν λόγω νομολογίας Cook και Matra.

86. Όσον αφορά την εφαρμοστέα μέθοδο για τον έλεγχο του παραδεκτού, το Δικαστήριο μπορεί ρητώς να αποφανθεί ότι, ανεξαρτήτως της φύσεως του λόγου ακυρώσεως, απαιτείται μία μόνο προϋπόθεση η οποία πρέπει να επιλεγεί μεταξύ της αυστηρής μεθόδου που απορρέει από την προπαρατεθείσα απόφαση Plaumann κατά Επιτροπής και της πολύ πιο ελαστικής μεθόδου του ενδιαφερόμενου μέρους [58]. Η εφαρμογή της αποφάσεως Plaumann θα καθιστούσε άκυρη αμιγώς και απλώς τη λύση κατά την οποία στους ενδιαφερόμενους υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ μπορεί να αναγνωριστεί ενεργητική νομιμοποίηση, προκειμένου να προσβάλουν τις αποφάσεις που η Επιτροπή εκδίδει δυνάμει της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου.

87. Όσον αφορά τη φύση των λόγων ακυρώσεως των οποίων επίκληση μπορεί να γίνει, το Δικαστήριο θα μπορούσε να εγκαταλείψει τη διάκριση μεταξύ δικονομικών λόγων και λόγων επί της ουσίας.

88. Όσον αφορά τον κύκλο των δυνητικών προσφευγόντων, το Δικαστήριο θα μπορούσε να περιορίσει την έννοια του ενδιαφερόμενου κατά τρόπον ώστε να αποκλεισθεί κάθε κίνδυνος πολλαπλασιασμού των διαφορών που απορρέουν από το άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ.

Δ — *Επί της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως*

89. Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο, με τις σκέψεις 57 έως 59 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, αφού τόνισε τη διάκριση μεταξύ του προκαταρκτικού σταδίου έρευνας

58 — Buendia Sierra, J.-L., «Standing before the Community Courts in the context of State aid litigation», *EStAL*, Νοέμβριος 2007, σ. 11.

και της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως που χαρακτηρίζει το σύστημα ελέγχου, από την Επιτροπή, της συμβατότητας κρατικής ενισχύσεως με την κοινή αγορά, υπογράμμισε, με τη σκέψη 60 της ίδιας αποφάσεως, ότι η προσφυγή ακυρώσεως που ασκεί ενδιαφερόμενος υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ κατά της αποφάσεως της Επιτροπής να μην προβάλλει αντιρρήσεις κατά το πέρας του προκαταρκτικού σταδίου πρέπει να κριθεί παραδεκτή καθόσον με την προσφυγή αυτή ο ενδιαφερόμενος σκοπεί στην προστασία διαδικαστικών δικαιωμάτων που αντλεί από την εν λόγω διάταξη.

90. Το Πρωτοδικείο, αφού διευκρίνισε με τη σκέψη 62 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ότι η ιδιότητα του ενδιαφερομένου μπορούσε, πάντως, να θεμελιώσει μόνον την ενεργητική νομιμοποίηση προς άσκηση προσφυγής με σκοπό αποκλειστικά την προστασία διαδικαστικών δικαιωμάτων, δεδομένου ότι η ενεργητική νομιμοποίηση του προσφεύγοντος προς προσβολή του βασίμου ορισμένης αποφάσεως προϋποθέτει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις της προπαρατεθείσας αποφάσεως Plaumann κατά Επιτροπής, έκρινε ότι οι προσφεύγουσες, με τους λόγους ακυρώσεως που προβάλλουν, αμφισβητούν εν προκειμένω τόσο την άρνηση της Επιτροπής να κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως όσο και το βάσιμο της αποφάσεως της Επιτροπής.

91. Στο μέτρο που συμφωνώ με τη λύση που δέχθηκε το Δικαστήριο με τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Cook κατά Επιτροπής και Matra κατά Επιτροπής όσον αφορά την αναγνώριση της προστασίας των διαδικαστικών δικαιωμάτων, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει τον πρώτο λόγο ακυρώσεως που προέβαλε η Επιτροπή, καθόσον η συλλογιστική του Πρωτοδικείου συνιστά ορθή εφαρμογή της εν λόγω νομολογίας. Αντιθέτως, είναι προφανές ότι αν το Δικαστήριο αποφασίσει να αποκλίνει από την εν λόγω νομολογία, η συλλογιστική του Πρωτοδικείου πάσχει πλάνη περί το δίκαιο.

92. Τέλος, ο δεύτερος και ο τρίτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να εξεταστούν μόνον αν εφαρμοστεί η νομολογία Cook και Matra. Αντιθέτως, αν ο πρώτος λόγος γίνει δεκτός, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει να αναιρεθεί και το Δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί επί του παραδεκτού της προσφυγής της Kronoply.

VI — Επί του δεύτερου λόγου αναιρέσεως

Α — *Επιχειρήματα της Επιτροπής*

93. Η Επιτροπή, υποστηριζόμενη από την ZSG, προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι, μολονότι με τη σκέψη 81 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως επισήμανε ότι δεν απόκειτο σε αυτό να ερμηνεύσει τους λόγους ακυρώσεως που προέβαλαν οι προσφεύγουσες προκειμένου να καθορίσει σε ποιο βαθμό αυτές αμφισβητούσαν το βάσιμο της αποφάσεως της Επιτροπής ή σκοπούσαν να προστατεύσουν τα διαδικαστικά δικαιώματά τους, εντούτοις, με τη σκέψη 82 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προέβη ακριβώς σε τέτοια ερμηνεία.

94. Συναφώς, η Επιτροπή παραθέτει την απόφαση Stadtwerke Schwäbisch Hall κ.λπ.

κατά Επιτροπής [59] από την οποία προκύπτει σαφώς ότι το Πρωτοδικείο δεν είχε δικαίωμα να προβεί σε νέο χαρακτηρισμό, όπως έκανε με τη σκέψη 51 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, του αντικειμένου της προσφυγής. Όμως, ενεργώντας κατ' αυτό τον τρόπο, το Πρωτοδικείο, αφενός, υπερέβη την αρμοδιότητά του, δεδομένου ότι δεσμεύεται από το περιεχόμενο της προσφυγής όπως αυτό οριοθετείται από τα ενώπιόν του κατατεθέντα υπομνήματα. Αφετέρου, μια τέτοια προσέγγιση έχει ως συνέπεια να ευνοεί τις προσφεύγουσες και, επομένως, να παραβιάζει την αρχή της ισότητας των όπλων των διαδίκων κατά την ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασία.

95. Η Επιτροπή υπογραμμίζει, ειδικότερα, ότι από τη σκέψη 83 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως συνάγεται ότι το Πρωτοδικείο είχε την πρόθεση να λάβει υπόψη όλους τους λόγους ακυρώσεως, καταργώντας τη διαφορά μεταξύ της επικλήσεως διαδικαστικών δικαιωμάτων και της επικλήσεως λόγων επί της ουσίας.

96. Η ZSG προσθέτει ότι το Πρωτοδικείο, ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, προτρέχει, μη ορθώς, στην εξέταση αποφάσεως λαμβανόμενης από την Επιτροπή κατά το πέρας της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως.

Β — *Επί της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και της προβληματικής του νέου χαρακτηρισμού της προσφυγής σε πρώτο βαθμό*

97. Καταρχάς, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας Mengozzi με τις προτάσεις του στην υπόθεση British Aggregates κατά Επιτροπής, το Δικαστήριο αποκλείει κάθε δυνατότητα να θεραπευθεί η μη επίκληση λόγων αντλούμενων ρητώς από παραβίαση των διαδικαστικών εγγυήσεων που προβλέπει το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ ή αθέτηση της υποχρεώσεως της Επιτροπής να κινήσει επίσημη διαδικασία εξετάσεως. Εξάλλου, το Δικαστήριο πρακτικά αποκλείει κάθε δυνατότητα να θεραπευθεί η μη επίκληση αυτών των λόγων μέσω νέου χαρακτηρισμού των λόγων που προβλήθηκαν ρητώς [60].

98. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έκρινε ότι, στο μέτρο που τα υποβληθέντα ενώπιον του Πρωτοδικείου αιτήματα και το σύνολο των προβληθέντων προς στήριξή τους λόγων αφορούσαν την επί της ουσίας ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής, συνιστούσε νομικό σφάλμα ο εκ μέρους του Πρωτοδικείου νέος χαρακτηρισμός του αντικειμένου της προσφυγής της οποίας επελήφθη, ο οποίος είχε ως συνέπεια το Πρωτοδικείο να καταλήξει, μη ορθώς, στο συμπέρασμα ότι οι προσφεύγουσες επεδίωκαν τη διαφύλαξη διαδικαστικών εγγυήσεων οι οποίες θα έπρεπε να τους παρασχεθούν [61].

99. Μια τέτοια ερμηνεία της προσφυγής, η οποία ισοδυναμεί με νέο χαρακτηρισμό του αντικειμένου της, επικρίθηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση Επιτροπή κατά Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι στερούνται αντικειμενικού ερείσματος οι διαπιστώσεις του Πρωτοδικείου σύμφωνα με τις οποίες, έστω και αν δεν προβάλλεται ρητώς λόγος ακυρώσεως αντλούμενος από την εκ μέρους της Επιτροπής παραβίαση της

59 — Απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2007, C-176/06 P.

60 — Προπαρατεθείσες προτάσεις (σημείο 70).

61 — Προπαρατεθείσα απόφαση Stadtwerke Schwäbisch Hall κ.λπ. κατά Επιτροπής (σκέψη 25).

υποχρεώσεως κινήσεως της διαδικασίας του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, η προσφυγή πρέπει, λαμβανομένων υπόψη των προβαλλομένων λόγων ακυρώσεως, να εκληφθεί ως προσάπτουσα στην Επιτροπή ότι δεν κίνησε, παρά τις σοβαρές δυσκολίες όσον αφορά την εκτίμηση του συμβατού των επιδίκων ενισχύσεων με την κοινή αγορά, την επίσημη διαδικασία εξετάσεως την οποία προβλέπει η εν λόγω διάταξη και ως σκοπούσα, τελικώς, στη διαφύλαξη των διαδικαστικών δικαιωμάτων που απονέμει η εν λόγω διάταξη [62].

100. Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο, αφού υπενθύμισε, ορθώς, τη νομολογία που αναφέρεται στην εκ μέρους του Πρωτοδικείου εξέταση προσφυγής, έκρινε, με τη σκέψη 82 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι ο περιορισμός αυτός της εξουσίας του Πρωτοδικείου όσον αφορά την ερμηνεία των λόγων ακυρώσεως δεν το εμποδίζει να εξετάσει ουσιαστικά επιχειρήματα που προέβαλε ο προσφεύγων, προκειμένου να εξακριβώσει αν αυτά παρέχουν στοιχεία που στηρίζουν λόγο ακυρώσεως τον οποίο ομοίως προέβαλε ο προσφεύγων και με τον οποίο ρητώς αναφέρθηκε στην ύπαρξη σοβαρών δυσχερειών που δικαιολογούν την κίνηση της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ.

101. Επιπλέον, με τη σκέψη 83 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, προκειμένου να αποφανθεί επί του παραδεκτού του δεύτερου λόγου ακυρώσεως, έπρεπε να εξετάσει το σύνολο των λοιπών λόγων που οι προσφεύγουσες είχαν προβάλει κατά της αποφάσεως της Επιτροπής, ώστε να εκτιμήσει αν τα προβληθέντα στο πλαίσιο του πρώτου και του τρίτου λόγου ακυρώσεως επιχειρήματα σχετίζονται με τον αντλούμενο από παραβίαση των διαδικαστικών εγγυήσεων λόγο, καθόσον σκοπούν στην απόδειξη της υπάρξεως σοβαρών δυσχερειών εξαιτίας των οποίων η Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως.

102. Όμως, είναι προφανές ότι, ενεργώντας κατ' αυτό τον τρόπο, το Πρωτοδικείο αναζήτησε στους λοιπούς λόγους ακυρώσεως που προβλήθηκαν ενώπιόν του και με τους οποίους αμφισβητείται το βάσιμο της αποφάσεως της Επιτροπής στοιχεία δυνάμενα να θεμελιώσουν λόγο ακυρώσεως αντλούμενο από την παραβίαση των διαδικαστικών εγγυήσεων.

103. Μολονότι, εν προκειμένω, η προσέγγιση δεν ταυτίζεται με αυτή στην οποία γίνεται αναφορά με την προπαρατεθείσα απόφαση Stadtwerke Schwäbisch Hall κ.λπ. κατά Επιτροπής, εντούτοις, φρονώ ότι αυτή είναι επικριτέα και ότι συνιστά νομικό σφάλμα υπό το πρίσμα της εν λόγω νομολογίας [63].

104. Συναφώς, παρατηρείται ότι, κατά πάγια νομολογία, ο κοινοτικός δικαστής οφείλει να ερμηνεύσει τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος βάσει της ουσίας τους και όχι βάσει του χαρακτηρισμού τους [64] και ότι το

62 — Προπαρατεθείσα απόφαση (σκέψεις 44 και 45).

63 — Παραβίαση της νομολογίας Stadtwerke Schwabisch Hall κ.λπ. κατά Επιτροπής, αφενός, και της νομολογίας Cook και Matra, αφετέρου.

64 — Απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1961, 19/60, 21/60, 2/61 και 3/61, Fives Lille Cail κ.λπ. κατά Ανωτάτης Αρχής (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 631).

Πρωτοδικείο έχει εφαρμόσει την προσέγγιση αυτή προκειμένου να εξακριβώσει αν ο προσφεύγων παρέχει στοιχεία που στηρίζουν ορισμένο ισχυρισμό του με τον οποίο ρητώς επικαλείται ότι υπάρχουν σοβαρές δυσχέρειες που δικαιολογούν την κίνηση της διαδικασίας του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ [65].

105. Δεν αμφισβητείται ότι το Πρωτοδικείο υποχρεούται να εφαρμόσει τη γνωστή ρήση «πες μου τα πραγματικά περιστατικά και θα σου πω το εφαρμοστέο δίκαιο» [66]. Εντούτοις, διερωτώμαι αν προσφεύγων, ο οποίος έχει επικαλεστεί την ιδιότητα του ενδιαφερομένου καθώς και παραβίαση των διαδικαστικών δικαιωμάτων του, μπορεί να αρκεστεί σε συνοπτική παράθεση των περί τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεων της Επιτροπής που προβάλλονται ως εσφαλμένες, χωρίς να εξηγήσει γιατί και σε ποιο βαθμό οι διαπιστώσεις αυτές είναι ικανές να δικαιολογήσουν, πέραν του παράνομου χαρακτήρα της αποφάσεως της Επιτροπής, την ύπαρξη σοβαρών δυσχερειών υπό την έννοια της πάγιας νομολογίας. Εν προκειμένω, το Πρωτοδικείο εξέτασε αν τα προβληθέντα στο πλαίσιο του τρίτου λόγου της προσφυγής επιχειρήματα αφορούν τον αντλούμενο από την παραβίαση των διαδικαστικών εγγυήσεων λόγο, μολονότι το περιεχόμενο του δεύτερου λόγου ακυρώσεως δεν μπορεί να εκληφθεί ως αναφερόμενο, πέραν του πρώτου λόγου, και στον τρίτο λόγο της υποβληθείσας ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγής.

106. Θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι, στο πλαίσιο της εφαρμογής της νομολογίας Cook και Matra, πρέπει να γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ, αφενός, της αναγνωρίσεως ενός δικαιώματος στους ενδιαφερομένους και, συγκεκριμένα, της δυνατότητας να επικαλούνται λόγους σκοπούντες στη διαφύλαξη των διαδικαστικών δικαιωμάτων και, αφετέρου, της αυτεπάγγελτης δικαστικής προστασίας, ήτοι της υποχρεώσεως του Πρωτοδικείου να αναζητά μεταξύ των επιχειρημάτων επί της ουσίας, με τα οποία αμφισβητείται το βάσιμο της αποφάσεως της Επιτροπής, στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν επίσης να δικαιολογήσουν τον λόγο ακυρώσεως που στηρίζεται σε διαδικαστικό δικαίωμα αναγνωριζόμενο από τη νομολογία. Κατά την άποψή μου, είναι προφανές ότι το Δικαστήριο δεν παρέσχε στους ενδιαφερομένους υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ ένα μέσο δικαστικής προστασίας αυτής της μορφής.

107. Επομένως, στην περίπτωση αυτή, ο δικαστής οφείλει να αποφαίνεται μόνον επί των αιτημάτων των διαδίκων, στους οποίους απόκειται ο καθορισμός του πλαισίου της διαφοράς, και να προσδιορίζει σαφώς τη σχετική με τα πραγματικά περιστατικά επιχειρηματολογία που σκοπεί στην απόδειξη της υπάρξεως σοβαρών δυσχερειών στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ και δικαιολογεί την κίνηση της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως από την Επιτροπή. Δεν είναι έργο του Πρωτοδικείου να υποκαταστήσει τους διαδίκους αναζητώντας στην προσφυγή στοιχεία ικανά να στηρίξουν τον αντλούμενο από την παραβίαση διαδικαστικών δικαιωμάτων λόγο ακυρώσεως.

65 — Αποφάσεις Thermenhotel Stoiser Franz κ.λπ. κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψεις 148, 155, 161 και 167), καθώς και του Πρωτοδικείου της 20ής Σεπτεμβρίου 2007, T-254/05, Fachvereinigung Mineralfaserindustrie κατά Επιτροπής (Συλλογή 2007, σ.124).

66 — Ρήση «Da mihi factum, dabo tibi ius», κατά την οποία ο δικαστής οφείλει να εφαρμόσει τους κατάλληλους κανόνες σε σχέση με τα υποβληθέντα από τους διαδίκους πραγματικά περιστατικά. Η ρήση αυτή απορρέει από τη γενική αρχή του ηπειρωτικού δικαίου «jura novit curia». Βλ. σημείο 33 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Jacobs στην υπόθεση C-430/93 και C-431/93, van Schijndel και van Veen (απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1995, Συλλογή 1995, σ. I-4705).

108. Κατ' ακολουθία, φρονώ ότι στον προσφεύγοντα απόκειται να προβάλει σαφώς ένα «διαδικαστικό» λόγο ακυρώσεως, διευκρινίζοντας τη φύση των σοβαρών δυσχερειών που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την κίνηση της επίσημης διαδικασίας εξετάσεως από την Επιτροπή και εκθέτοντας, στο πλαίσιο αυτό, πραγματικά περιστατικά που συνιστούν στοιχεία αφορώντα την ουσία της υποθέσεως.

109. Τέλος, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι το Πρωτοδικείο, στο πλαίσιο διαφόρων υποθέσεων, υιοθέτησε πρόσφατα την πρακτική της επανερμηνείας των λόγων ακυρώσεως. Συναφώς, απαιτείται το Δικαστήριο να αποφανθεί σαφώς επί της νομιμότητας της εν λόγω προσεγγίσεως [67].

110. Κατόπιν των ανωτέρω, διαπιστώνεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο και, επομένως, ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως που προβάλλει η Επιτροπή πρέπει να γίνει δεκτός.

VII — Επί του τρίτου λόγου αναιρέσεως

Α — *Επιχειρήματα της Επιτροπής*

111. Με τον υπό κρίση λόγο που αντλείται από πλάνη περί το δίκαιο όσον αφορά την ερμηνεία της έννοιας του ενδιαφερομένου, η Επιτροπή προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι απέστη από τη συνήθη πρακτική, καθόσον έκρινε ότι μόνον ανταγωνιστές του δικαιούχου της ενισχύσεως στην αγορά αποκλειστικώς προμήθειας πρώτων υλών έπρεπε να θεωρηθούν ως ενδιαφερόμενοι υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ.

112. Η υποστηριζόμενη με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ερμηνεία καταλήγει, κατά την Επιτροπή, να εισάγει, μέσω της έννοιας του ενδιαφερόμενου μέρους, μια μορφή actio popularis κατά των αποφάσεων περί κρατικών ενισχύσεων. Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η παροχή δικαιώματος προσφυγής σε φερόμενους ανταγωνιστές σε αγορές άλλες πλην αυτών στις οποίες δραστηριοποιείται η δικαιούχος επιχείρηση οδηγεί σε κίνδυνο πολλαπλασιασμού των κοινοτικών διαφορών.

113. Συναφώς, η ZSG διευκρινίζει ότι η δραστηριότητά της προϋποθέτει πρωτίστως χαρτοπολτό, αλλά ότι χρησιμοποιεί και άλλα συστατικά κατά την παραγωγή. Εφόσον και οι καταναλωτές ύδατος ή ηλεκτρισμού θα έπρεπε να θεωρηθούν ως ενδιαφερόμενοι, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση θα μπορούσε να οδηγήσει σε υπέρμετρη διεύρυνση του κύκλου των επιχειρήσεων που έχουν δικαίωμα να προσβάλλουν απόφαση περί κρατικών ενισχύσεων. Επομένως, η έννοια αυτή θα έπρεπε να περιοριστεί στους άμεσους ανταγωνιστές του δικαιούχου κρατικής ενισχύσεως οι οποίοι δραστηριοποιούνται στην αγορά στην οποία δραστηριοποιείται και ο εν λόγω δικαιούχος.

67 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Scheucher-Fleisch κ.λπ. κατά Επιτροπής, καθώς και Deutsche Post και DHL International κατά Επιτροπής.

Β — *Εκτίμηση*

1. Όσον αφορά την έννοια του «ενδιαφερομένου»

114. Η έννοια των «ενδιαφερομένων» [68] αποτελεί το αντικείμενο ερμηνειών οι οποίες εξελίσσονται στη νομολογία του Δικαστηρίου. Ειδικότερα, στον τομέα του ανταγωνισμού, στους ενδιαφερόμενους έχουν αναγνωριστεί ευρείες δυνατότητες αμφισβητήσεως των αποφάσεων της Επιτροπής [69].

115. Καταρχάς, πρέπει να υπομνησθεί η απόφαση Eridania κ.λπ. κατά Επιτροπής [70], με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός και μόνον ότι μια πράξη είναι ικανή να επηρεάσει τις υφιστάμενες στη σχετική αγορά ανταγωνιστικές σχέσεις δεν αρκεί για να θεωρηθεί κάθε επιχειρηματίας, ο οποίος τελεί σε κάποια σχέση ανταγωνισμού προς τον ευεργετούμενο από την πράξη, ως άμεσα και ατομικά θιγόμενος απ' αυτήν. Επομένως, μόνον η ύπαρξη ειδικών περιστάσεων παρέχει στον διοικούμενο, ο οποίος υποστηρίζει ότι η πράξη έχει συνέπειες για τη θέση του στην αγορά, τη δυνατότητα να ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως δυνάμει του άρθρου 173 της Συνθήκης ΕΟΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 230 ΕΚ).

116. Η έννοια του «ενδιαφερομένου» κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ διευκρινίστηκε με την απόφαση Intermills κατά Επιτροπής [71]. Επί του παρόντος, δεν αμφισβητείται ότι οι ενδιαφερόμενοι υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, οι οποίοι επομένως μπορούν, σύμφωνα με το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης, να ασκήσουν προσφυγή ακυρώσεως για προσβολή των διαδικαστικών δικαιωμάτων τους, διότι η απόφαση τους αφορά άμεσα και ατομικά, είναι τα πρόσωπα, οι επιχειρήσεις ή οι ενώσεις των οποίων τα συμφέροντα θίγονται, ενδεχομένως, από τη χορήγηση της ενισχύσεως, ιδίως δε οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις και οι επαγγελματικές οργανώσεις [72].

117. Επομένως, η ως άνω κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ έννοια τέθηκε από το Δικαστήριο κατά τρόπο ευρύ. Κατ' ακολουθία, οποιαδήποτε επιχείρηση επικαλείται την ύπαρξη σχέσεως ανταγωνισμού, έστω και πιθανής, μπορεί να χαρακτηριστεί «ενδιαφερόμενος», υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, και να τύχει, υπό την ιδιότητά της αυτή, των διαδικαστικών εγγυήσεων που

68 — Όσον αφορά τον ρόλο των ενδιαφερομένων στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας που κινείται βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, βλ. άρθρο 20 του κανονισμού 659/1999 και αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 1973, 70/72, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 609, σκέψη 19), Γερμανία κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα (σκέψη 13), Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France, προπαρατεθείσα (σκέψη 59), καθώς και της 6ης Οκτωβρίου 2005, C-276/03 P, Scott κατά Επιτροπής (Συλλογή 2005, σ. I-8437, σκέψη 34).

69 — Όσον αφορά τις σχετικές με τα άρθρα 81 και 82 ΕΚ εξελίξεις, βλ. Kapteyn & VerLoren van Themaat, *The Law of the European Union and the European Communities*, Kluwer, 2008, σ. 462.

70 — Απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1969, 10/68 και 18/68 (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 159, σκέψη 7).

71 — Απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 1984, 323/82 (Συλλογή 1984, σ. 3809).

72 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France (σκέψη 41), καθώς και Επιτροπή κατά Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum (σκέψη 36).

θα της επιτρέψουν να υποβάλει τις παρατηρήσεις της [73].

118. Η νομολογία που δημιούργησε η προμνησθείσα απόφαση Intermills κατά Επιτροπής ακολουθήθηκε στο άρθρο 1, στοιχείο η', του κανονισμού 659/1999 [74].

119. Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η νομολογία θέτει ορισμένα όρια στην έννοια του ενδιαφερομένου, ώστε, προκειμένου ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο να θεωρηθεί ως ενδιαφερόμενος κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ [75], πρέπει να δικαιολογεί έννομο συμφέρον όσον αφορά την εφαρμογή ή τη διατήρηση σε ισχύ, εφόσον έχουν ήδη χορηγηθεί, των εν λόγω μέτρων ενισχύσεων. Προκειμένου περί επιχειρήσεως, το έννομο αυτό συμφέρον μπορεί ιδίως να συνίσταται στην προστασία της ανταγωνιστικής θέσεώς της στην αγορά, στο μέτρο που αυτή θα επηρεαζόταν από μέτρα ενισχύσεων [76].

120. Κατά το Πρωτοδικείο, η αναγνώριση της ιδιότητας του ενδιαφερομένου υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ σε κάθε πρόσωπο το οποίο, υπό το πρίσμα των επίμαχων κρατικών μέτρων, έχει ένα αμιγώς γενικό ή έμμεσο συμφέρον συνιστά ερμηνεία προδήλως ασυμβίβαστη με τις διατάξεις του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ και θα στερούσε κάθε νομικής σημασίας την έννοια του «προσώπου που αφορούν ατομικά» τα μέτρα υπό την έννοια του άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ στις προσφυγές ακυρώσεως κατ' αποφάσεων εκδοθεισών βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ [77] μετατρέποντας το ένδικο αυτό βοήθημα σε μια μορφή actio popularis.

121. Πάντως, παρατηρείται ότι η προπαρατεθείσα απόφαση Waterleiding Maatschappij κατά Επιτροπής, η οποία εμμέσως επιβεβαιώθηκε με την απόφαση BP Chemicals κατά Επιτροπής [78], τάσσεται υπέρ μιας ευρείας ερμηνείας της έννοιας του ενδιαφερομένου, σε αντίθεση με την απόφαση Kahn Scheepvaart κατά Επιτροπής [79], με την οποία κρίθηκε απαράδεκτη προσφυγή λόγω της γενικής ισχύος του εγκριθέντος από την Επιτροπή μέτρου. Επομένως, η γενική αυτή ισχύς δεν εμποδίζει πλέον επιχειρηματίες οι οποίοι έχουν την ιδιότητα του ενδιαφερομένου υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ να θεωρηθούν ότι νομιμοποιούνται ενεργητικά προς άσκηση προσφυγής κατά αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία αυτή, χωρίς να έχει

73 — Βλ. προπαρατεθείσες προτάσεις στην υπόθεση Γερμανία κ.λπ. κατά Kronofrance (σκέψη 89).

74 — Ο εν λόγω κανονισμός ορίζει ότι στην έννοια των ενδιαφερομένων μερών περιλαμβάνεται «κάθε κράτος μέλος και κάθε πρόσωπο, επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων των οποίων τα συμφέροντα μπορεί να θιγούν από τη χορήγηση μιας ενίσχυσης, και ιδίως ο δικαιούχος της ενίσχυσης, οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις και οι επαγγελματικές ενώσεις».

75 — Προπαρατεθείσες αποφάσεις Cook κατά Επιτροπής (σκέψη 23), Matra κατά Επιτροπής (σκέψη 17), και Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France (σκέψη 47), καθώς και απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Σεπτεμβρίου 1998, T-95/96, Gestevisión Telecinco κατά Επιτροπής (Συλλογή 1998, σ. II-3407, σκέψη 64).

76 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσες αποφάσεις Cook κατά Επιτροπής (σκέψη 25), Matra κατά Επιτροπής (σκέψη 19), και Gestevisión Telecinco κατά Επιτροπής (σκέψη 66).

77 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 16ης Σεπτεμβρίου 1998, T-188/95, Waterleiding Maatschappij κατά Επιτροπής (Συλλογή 1998, σ. II-3713, σκέψη 68), καθώς και διάταξη του Πρωτοδικείου της 25ης Ιουνίου 2003, T-41/01, Pérez Escolar κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II-2157, σκέψη 36).

78 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 27ης Σεπτεμβρίου 2000, T-184/97 (Συλλογή 2000, σ. II-3145, σκέψεις 33 έως 40).

79 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 5ης Ιουνίου 1996, T-398/94 (Συλλογή 1996, σ. II-477).

κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως, εγκρίνει μέτρα ενισχύσεων που προβλέπει εθνική νομοθεσία.

2. Επί της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως

124. Καταρχάς, επισημαίνεται ότι η απάντηση στον υπό εξέταση λόγο αναιρέσεως εξαρτάται από την απάντηση που θα δοθεί στον πρώτο λόγο.

122. Όσον αφορά τις πιο πρόσφατες εξελίξεις, το Πρωτοδικείο έχει κρίνει ότι δεν είναι αναγκαίο η προσφεύγουσα να αποδείξει την ύπαρξη συγκεκριμένης και άμεσης ανταγωνιστικής σχέσης με κάθε πρόσωπο που ωφελείται από τις καταγγελθείσες ενισχύσεις για να θεωρηθεί ενδιαφερόμενο μέρος υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Πράγματι, αρκεί να αποδείξει την ύπαρξη παρόμοιας ανταγωνιστικής σχέσης με κάποιους από τους δικαιούχους των ενισχύσεων [80]. Συνεπώς, ακόμη και ο μελλοντικός ή απλά ενδεχόμενος ανταγωνιστής του δικαιούχου καταγγελθείσας ενισχύσεως πρέπει να θεωρείται ενδιαφερόμενο μέρος κατά την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ [81].

125. Στο πλαίσιο αυτό, αν το Δικαστήριο ταχθεί υπέρ της απόψεως ότι η νομολογία Cook και Matra πρέπει να αποκλειστεί –άποψη με την οποία δεν συμφωνώ–, το γεγονός αυτό θα είχε αυτομάτως ως συνέπεια το να γίνει δεκτός ο στενότερος ορισμός του ενεργητικώς νομιμοποιούμενου. Η αντίληψη κατά την οποία η έννοια του ενδιαφερομένου προϋποθέτει τη συνδρομή των κλασσικών κριτηρίων της προπαρατεθείσας αποφάσεως Plaumann κατά Επιτροπής, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 230 ΕΚ, προκειμένου αυτός να είναι σε θέση να προασπίσει τα διαδικαστικά δικαιώματά του, θα οδηγήσει σε αισθητό περιορισμό του κύκλου των προσώπων που ασκούν παραδεκτώς προσφυγή.

123. Τέλος, όσον αφορά τη νομολογία του Δικαστηρίου, με την απόφαση 3F κατά Επιτροπής κρίθηκε ότι οργανώσεις εκπροσωπούσες τους εργαζομένους σε επιχειρήσεις δικαιούχους ενισχύσεως δύνανται να θεωρηθούν ως ενδιαφερόμενοι υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ [82].

126. Στην αντίστροφη περίπτωση, φρονώ ότι η ανάλυση του Πρωτοδικείου δεν αντιφάσκει προς την προσέγγιση που το Δικαστήριο έχει υιοθετήσει στη νομολογία του όσον αφορά την έννοια του ενδιαφερομένου. Φρονώ, μάλλον, ότι η συλλογιστική του Πρωτοδικείου συνιστά, κατά κάποιο τρόπο, φυσική και λογική εξέλιξη της ευρείας προσεγγίσεως που υποστηρίχθηκε με τη νομολογία του Δικαστηρίου και ότι, όπως προκύπτει από την ανάγνωσή της, αυτή παρίσταται εύλογη από την άποψη των οικονομικών δεδομένων.

80 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Ιουλίου 2007, T-167/04, Asklepios Kliniken κατά Επιτροπής (Συλλογή 2007, σ. II-2379, σκέψη 55).

81 — Ibidem (σκέψη 50).

82 — Προπαρατεθείσα απόφαση (σκέψη 70).

127. Το Πρωτοδικείο, αφού επισήμανε, με τη σκέψη 74 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι σοβαρές επιπτώσεις επί του

ανταγωνισμού μπορούν να εκδηλωθούν σε αγορές τόσο στα προηγούμενα όσο και στα επόμενα στάδια της διαδικασίας παραγωγής και ότι, επομένως, η θέση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στις αγορές αυτές μπορεί να θιγεί, παρέθεσε αναλυτικά, με τις σκέψεις 75 και 76 της ίδιας αποφάσεως, τα πραγματικά στοιχεία που το οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι η θέση της Kronoply και της Kronotex στην αγορά ήταν πιθανό να θιγεί. Κατ' ακολουθία, έκρινε ότι οι προσφεύγουσες, λαμβανομένης υπόψη της καταστάσεώς τους, εμπίπτουν στην έννοια του ενδιαφερόμενου και παραδεκτώς άσκησαν προσφυγές για τη διαφύλαξη διαδικαστικών δικαιωμάτων.

128. Μολονότι δεν αμφισβητείται ότι το Δικαστήριο υπερέβαλε κατά τον ορισμό της έννοιας του ενδιαφερόμενου μέρους, πάντως, φρονώ ότι το γεγονός ότι το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη εν προκειμένω την αγορά προηγούμενου σταδίου της διαδικασίας παραγωγής δεν στερείται προφανώς βάσεως.

129. Συγκεκριμένα, η λογική στην οποία στηρίζεται η προσέγγιση αυτή θεμελιώνεται στην έννοια του «ενδεχομένου επηρεασμού». Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η αγορά των πρώτων υλών να έχει σημασία, στο πλαίσιο μιας τέτοιας αναλύσεως, στους οικονομικούς τομείς στους οποίους η αποδοτικότητα της δραστηριότητας εξαρτάται από τον συνεχή εφοδιασμό από απόσταση. Όσον αφορά τον τομέα της δασοκομίας, ένας παραγωγός πολτού δραστηριοποιείται σε περισσότερες αγορές τόσο στο προηγούμενο όσο και στο επόμενο στάδιο της διαδικασίας παραγωγής. Στον εν λόγω τομέα, ο εφοδιασμός σε ξυλεία εξαρτάται κατά τρόπο καθοριστικό από τις αποστάσεις, καθώς και από την πρόσβαση σε σταθερές και οικονομικές πηγές ενέργειας.

130. Φρονώ ότι η δικαιολόγηση της προσεγγίσεως που υιοθέτησε το Πρωτοδικείο περιλαμβάνεται στη σκέψη 75 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, από την οποία προκύπτει ότι οι προσφεύγουσες και η δικαιούχος της ενισχύσεως δεν είναι, ασφαλώς, ούτε πραγματικές ούτε δυνητικές ανταγωνίστριες στις ίδιες αγορές προϊόντων, αλλά ότι πάντως χρησιμοποιούν στην παραγωγική τους διαδικασία τις ίδιες πρώτες ύλες, οι οποίες δεν είναι απεριόριστα διαθέσιμες στην περιοχή την οποία αφορά το επίμαχο επενδυτικό σχέδιο. Δεδομένου ότι μια τέτοια διαθεσιμότητα πρέπει να εκτιμάται με βάση τις αντίστοιχες ζώνες εφοδιασμού των διαφόρων επιχειρηματιών της οικείας περιοχής καθώς και σε συνάρτηση με το κόστος μεταφοράς των πρώτων αυτών υλών, πρέπει να γίνει δεκτό ότι υπάρχει σχέση μεταξύ της θέσεως των προσφευγουσών και εκείνης της ZSG αντίστοιχα στην αγορά.

131. Εντούτοις, θα ήθελα να κάνω ορισμένες παρατηρήσεις σχετικά με τις συνέπειες μιας τέτοιας εκτιμήσεως του Πρωτοδικείου.

132. Το Πρωτοδικείο, μολονότι έκρινε ότι οι προσφεύγουσες και η δικαιούχος της ενισχύσεως δεν ήταν ούτε πραγματικές ούτε δυνητικές ανταγωνίστριες στις ίδιες αγορές προϊόντων, εντούτοις, εντόπισε σχέση ανταγωνισμού όσον αφορά την πρόσβαση στις πρώτες ύλες. Στο πλαίσιο αυτό, έκανε λόγο για ύπαρξη ανταγωνισμού όχι κατά την πώληση των προϊόντων αλλά κατά την αγορά τους.

133. Πάντως, μια τέτοια επέκταση της ενδεχόμενης ανταγωνιστικής σχέσεως οδηγεί σαφώς σε διεύρυνση του δικαιώματος ενεργητικής νομιμοποιήσεως βάσει του άρθρου 88,

παράγραφος 3, ΕΚ. Επομένως, το ζητούμενο είναι να προσδιοριστεί το περιεχόμενο της έννοιας του ανταγωνισμού στη νομολογία περί των ενδιαφερομένων μερών υπό την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ, ήτοι να διευκρινιστεί αν πρόκειται για άμεσο ή έμμεσο ανταγωνισμό και αν μόνον ο ανταγωνισμός στην αγορά την οποία αφορά το μέτρο μπορεί να ληφθεί υπόψη.

134. Η νομολογία είναι ελάχιστα διαφωτιστική ως προς το ανωτέρω ζήτημα. Από αυτή συνάγεται ότι το Πρωτοδικείο ουδόλως υποχρεούται να απαιτήσει να αποδείξει αυτός που επικαλείται την ιδιότητα του ενδιαφερομένου στην οικεία αγορά ότι η θέση του σε αυτή επηρεάστηκε ουσιωδώς από την απόφαση της Επιτροπής [83]. Επιπλέον, η νομολογία του Πρωτοδικείου τάσσεται υπέρ του ενδεχόμενου ανταγωνισμού [84].

135. Αρκεί να αναφερθεί γενικώς ότι ο άμεσος ανταγωνισμός σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις αναπτύσσουν δραστηριότητα στην ίδια αγορά και ότι τα πωλούμενα προϊόντα τελούν σε σχέση ανταγωνισμού [85]. Πάντως, σχέση άμεσου ανταγωνισμού μπορεί, επίσης, να υφίσταται και μεταξύ των αγοραστών, γεγονός που εξηγεί την ύπαρξη καρτέλ αποκτήσεως αγαθών [86]. Ο έμμεσος ανταγωνισμός ασκείται από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές αγορές έστω και αν αυτές είναι γειτνιάζουσες αγορές [87]. Επιπλέον, η σφαιρικότερη συνεκτίμηση της καταστάσεως ανταγωνισμού μπορεί να δικαιολογείται και σε περίπτωση που η Επιτροπή καλείται, προκειμένου να εκτιμήσει την ανταγωνιστική θέση κάποιας επιχειρήσεως, να λάβει υπόψη το «αποτέλεσμα χαρτοφυλακίου» [88].

136. Πάντως, για τους σκοπούς της εξετάσεως της έννοιας του «ενδιαφερομένου», φρονώ ότι οι αγορές της πωλήσεως και οι αγορές της αποκτήσεως αγαθών δεν παρουσιάζουν θεμελιώδεις διαφορές από απόψεως ανταγωνισμού [89]. Ο ανταγωνισμός μπορεί να υφίσταται στην αγορά της αποκτήσεως

83 — Προπαρατεθείσα απόφαση Γερμανία κ.λπ. κατά Kronofrance (σκέψη 44), με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι το Πρωτοδικείο ουδόλως υποχρεούνταν, λαμβανομένων υπόψη, μεταξύ άλλων, των προπαρατεθεισών αποφάσεων Cook κατά Επιτροπής και Matra κατά Επιτροπής, να απαιτήσει να αποδειχθεί ότι και η θέση της Kronofrance στην οικεία αγορά επηρεάστηκε ουσιωδώς από την έκδοση της αποφάσεως της Επιτροπής. Βλ. Quigley, C., *European State Aid Law and Policy*, Hart Publishing, Οξφόρδη, 2009, σ. 522.

84 — Αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 10ης Μαΐου 2006, T-395/04, Air One κατά Επιτροπής (Συλλογή 2006, σ. II-1343), και Asklepios Kliniken κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα.

85 — Βλ., όσον αφορά τη σχέση ανταγωνισμού στο πλαίσιο της κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ αποφάσεως, τις προτάσεις της γενικής εισαγγελέα Kokott στην υπόθεση C-260/05 P, Sniace κατά Επιτροπής (απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2007, Συλλογή 2007, σ. I-10005, σημεία 34 επ).

86 — Συγκεκριμένα, «οι τιμές αγοράς ή πωλήσεως» αναφέρονται ως το αντικείμενο των περιορισμών του ανταγωνισμού στα άρθρα 81, παράγραφος 1, ΕΚ και 82, παράγραφος 2, ΕΚ.

87 — Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Tizzano στην υπόθεση C-12/03 P, Επιτροπή κατά Tetra Laval (απόφαση της 15ης Φεβρουαρίου 2005, Συλλογή 2005, σ. I-987, σημείο 152).

88 — Απόφαση του Πρωτοδικείου της 3ης Απριλίου 2003, T-114/02, BaByliss κατά Επιτροπής (Συλλογή 2003, σ. II-1279, σκέψη 343) κατά την οποία «η Επιτροπή μπορεί να φτάσει στο σημείο, προκειμένου να εκτιμήσει την ανταγωνιστικότητα μιας επιχειρήσεως, να λάβει υπόψη το χαρτοφυλάκιο σημάτων της εν λόγω επιχειρήσεως ή το ότι η επιχείρηση αυτή κατέχει σημαντικά μερίδια αγοράς σε πολλές σχετικές αγορές προϊόντων (στο εξής: αποτέλεσμα χαρτοφυλακίου)».

89 — Για παράδειγμα, η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά των πρώτων υλών, ήτοι ένα «upstream monopoly», αναγνωρίστηκε από το Δικαστήριο ήδη στη δεκαετία του 1970. Βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Μαρτίου 1974, 6/73 και 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano και Commercial Solvents κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1974, σ. 113), κατά την οποία «η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης στην αγορά των πρώτων υλών μπορεί να έχει επιπτώσεις και να περιορίζει τον ανταγωνισμό στην αγορά όπου διακινούνται τα παράγωγα προϊόντα, τα οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την εκτίμηση των αποτελεσμάτων της παράβασης, ακόμη και αν η αγορά των παραγώγων δεν συνιστά αγορά αυτή καθαυτή».

των προϊόντων (αγοραστές ανταγωνιστές στην αγορά του αρχικού σταδίου της διαδικασίας παραγωγής) [90]. Ιδίως στην αγορά ξυλείας, σχετικά παραδείγματα απαντούν στο αμερικανικό και στο φινλανδικό δίκαιο ανταγωνισμού [91].

137. Συγκεκριμένα, η σχέση άμεσου ανταγωνισμού αποτελεί διαφορετικό ζήτημα από το άμεσο αποτέλεσμα του μέτρου που ενδέχεται να συνιστά κρατική ενίσχυση. Οι αγοραστές είναι οι άμεσοι ανταγωνιστές των λοιπών αγοραστών και οι πωλητές είναι οι άμεσοι ανταγωνιστές των λοιπών πωλητών. Αγοραστές ή πωλητές του προϊόντος Α μπορούν να είναι έμμεσοι ανταγωνιστές των αγοραστών/πωλητών του προϊόντος Β εφόσον υπάρχει εναλλαξιμότητα μεταξύ Α και Β.

138. Υπό το φως της προπαρατεθείσας νομολογίας, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η έννοια του ενδιαφερομένου στο άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ δεν περιορίζεται στους ανταγωνιστές, αλλά ενδέχεται επίσης να καλύπτει ένα φάσμα δημόσιων οργανισμών και φορέων οι οποίοι ενδεχομένως είναι ενδιαφερόμενοι υπό την έννοια της διοικητικής διαδικασίας, μολονότι δεν διαθέτουν ενεργητική νομιμοποίηση για την άσκηση προσφυγής επί της ουσίας.

139. Επομένως, στο παρόν στάδιο εξελίξεως της νομολογίας, ο λόγος αναιρέσεως που προέβαλε η Επιτροπή δεν μπορεί κατά την άποψή μου να γίνει δεκτός, παρά μόνον αν το Δικαστήριο ταχθεί υπέρ μιας περισσότερο συσταλτικής ερμηνείας της έννοιας του ενδιαφερομένου.

140. Κατόπιν όλων των ανωτέρω, και δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι παραμόρφωσε τα πραγματικά περιστατικά κατά την απόδειξη της σχέσεως ανταγωνισμού μεταξύ των προσφευγουσών και της εταιρίας που είναι δικαιούχος της ενισχύσεως, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει τον τρίτο λόγο αναιρέσεως ως αβάσιμο.

VIII — Επί του υπομνήματος απαντήσεως της ZSG

141. Με το υπόμνημά της απαντήσεως, πλην των διαφόρων παρατηρήσεων γενικής φύσεως, η ZSG προέβαλε, προς στήριξη των ισχυρισμών της Επιτροπής, επιχειρήματα δυνάμενα να χαρακτηρισθούν ως αυτοτελείς λόγοι, τα οποία, εντούτοις, θεωρώ ότι είναι εν μέρει απαράδεκτα και εν μέρει αναφέρονται στην ίδια προβληματική με αυτή που ανέπτυξε η Επιτροπή.

90 — Βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Οκτωβρίου 2002, Τ-185/00, Τ-216/00, Τ-299/00 και Τ-300/00, Μ6 κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. II-3805, σκέψη 63), που προβλέπει ότι «όσον αφορά τα αποτελέσματα του συστήματος της Eurovision στον ανταγωνισμό, το σύστημα αυτό, όπως προκύπτει από την προσβαλλομένη απόφαση (σκέψεις 71 έως 80), συνεπάγεται δύο τύπους περιορισμών. Αφενός, η απόκτηση από κοινού δικαιωμάτων τηλεοπτικών μεταδόσεων όσον αφορά τις αθλητικές εκδηλώσεις, η κατανομή και η ανταλλαγή του σήματος περιορίζουν ή ακόμα και εξαλείφουν τον ανταγωνισμό μεταξύ των μελών της EBU τα οποία ανταγωνίζονται μεταξύ τους τόσο στην πρώτη αγορά, αυτήν της αποκτήσεως των σχετικών δικαιωμάτων, όσο και στην παρεπόμενη αγορά, δηλαδή αυτήν των τηλεοπτικών αναμεταδόσεων των αθλητικών εκδηλώσεων. Αφετέρου, το σύστημα αυτό συνεπάγεται περιορισμούς στον ανταγωνισμό έναντι των τρίτων, και τούτο λόγω του ότι αυτά τα δικαιώματα, όπως εκτίθεται στην αιτιολογική σκέψη 75 της προσβαλλομένης αποφάσεως, πωλούνται, γενικώς, υπό όρους αποκλειστικότητας, πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα τα μη μέλη της EBU να μην έχουν, κατ' αρχήν, πρόσβαση σ' αυτά».

91 — Όσον αφορά τη Δημοκρατία της Φινλανδίας, βλ. απόφαση του Korkein hallinto-oikeuden (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) της 20ής Δεκεμβρίου 2001 (KHO 20.12.2001/3179) σχετικά με το καρτέλ αγοράς ξυλείας μεταξύ των τριών μεγάλων επιχειρήσεων της δασικής βιομηχανίας. Το ίδιου τύπου καρτέλ αποτέλεσε αντικείμενο εξετάσεως από το Markkinaoikeus (δικαστήριο για υποθέσεις ανταγωνισμού) στις 3 Δεκεμβρίου 2009 (MAO: 614/09). Όσον αφορά το αμερικανικό δίκαιο, βλ. απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου (U.S. Supreme Court) της 20ής Φεβρουαρίου 2007, Weyerhaeuser Co. v. Ross-Simmons Hardwood Lumber Co., αριθ. 05-381. Σχόλιο στην ιστοσελίδα του Ανωτάτου Δικαστηρίου: http://www.oyez.org/cases/2000-2009/2006/2006_05_381 καθώς και: http://www.calt.iastate.edu/predatorybuying.html.

142. Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, από τα άρθρα 225 ΕΚ, 58, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου και 112, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του Κανονισμού Διαδικασίας προκύπτει ότι η αίτηση αναιρέσεως πρέπει να αναφέρει με ακριβή τρόπο τα επικρινόμενα στοιχεία της αποφάσεως της οποίας ζητείται η αναίρεση καθώς και τα νομικά επιχειρήματα που με συγκεκριμένο τρόπο υποστηρίζουν την αίτηση αυτή [92].

143. Δεν πληροί τις επιταγές περί αιτιολογήσεως που απορρέουν από τις διατάξεις αυτές η αίτηση αναιρέσεως η οποία περιορίζεται στην επανάληψη ή στην κατά γράμμα παράθεση των λόγων και των επιχειρημάτων που προβλήθηκαν ενώπιον του Πρωτοδικείου. Μια τέτοια αίτηση αναιρέσεως αποτελεί στην πραγματικότητα αίτηση για απλή επανεξέταση της ασκηθείσας ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγής, η οποία δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου [93].

144. Εντούτοις, εφόσον ο αναιρεσείων αμφισβητεί την ερμηνεία ή την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου από το Πρωτοδικείο, τα νομικά ζητήματα που εξετάστηκαν πρωτοδίκως μπορούν να αποτελέσουν εκ νέου αντικείμενο συζητήσεως κατά την εξέταση αιτήσεως αναιρέσεως. Αν ο αναιρεσείων δεν μπορούσε να στηρίξει, κατά τον τρόπο αυτόν, την αίτησή του αναιρέσεως σε λόγους και επιχειρήματα που προέβαλε ήδη ενώπιον του Πρωτοδικείου, η διαδικασία της αναιρέσεως θα στερούνταν μέρος του νοήματός της [94].

145. Στο πλαίσιο αυτό, πρώτον, όσον αφορά τα επιχειρήματα σχετικά με την έλλειψη ενεργητικής νομιμοποιήσεως των προσφευγουσών, καθόσον αυτές δεν θίγονται ατομικά κατά την έννοια του άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ, επισημαίνεται ότι το εν λόγω ζήτημα αποτέλεσε αντικείμενο ενστάσεως απαραδέκτου την οποία προέβαλε η Επιτροπή, υποστηριζόμενη από την ZSG. Από τη σκέψη 37 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ιδίως ότι οι εν λόγω διάδικοι είχαν, από κοινού, επικαλεστεί την εφαρμογή των κριτηρίων που απορρέουν από την προπαρατεθείσα απόφαση Plaumann κατά Επιτροπής, αίτημα ως προς το οποίο το Πρωτοδικείο απάντησε σαφώς, με τη σκέψη 69 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κηρύσσοντας την προσφυγή της Kronoply και της Kronotex απαράδεκτη επί της ουσίας. Επομένως, τα σχετικά με την ενεργητική νομιμοποίηση επιχειρήματα πρέπει να θεωρηθούν ως απαράδεκτα.

146. Όσον αφορά την ευρεία ερμηνεία της έννοιας των ανταγωνιστών προς τον σκοπό του προσδιορισμού της κατά το άρθρο 88, παράγραφος 2, ΕΚ έννοιας του ενδιαφερομένου, παρέλκει η εξέταση, λαμβανομένης υπόψη της προηγηθείσας ανάπτυξης όσον αφορά τον τρίτο λόγο αναιρέσεως που προέβαλε η Επιτροπή.

147. Δεύτερον, η ZSG, υποστηρίζοντας ότι το Πρωτοδικείο δεν περιορίστηκε σε εκτίμηση διαδικαστικών δικαιωμάτων, προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι προέβη σε αναχαρακτηρισμό προσφυγής περί αμφισβητήσεως του βασίμου της αποφάσεως της Επιτροπής σε προσφυγή σκοπούσα στη διαφύλαξη διαδικαστικών δικαιωμάτων. Τέλος, υποστηρίζει ότι η νομολογία Cook και Matra πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς.

92 — Βλ., ιδίως, απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2006, C-240/03 P, Comunità montana della Valnerina κατά Επιτροπής (Συλλογή 2006, σ. I-731, σκέψη 105).

93 — Ibidem (σκέψη 106).

94 — Προπαρατεθείσα απόφαση British Aggregates κατά Επιτροπής (σκέψεις 121 επ.).

148. Συναφώς, φρονώ ότι, λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο ζήτημα αυτό στο πλαίσιο της εξετάσεως του δεύτερου λόγου αναιρέσεως και κατά την οποία το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, παρέλκει η εξέτασή του αυτοτελώς.

IX — Επί του διακανονισμού των εξόδων

149. Με την αίτησή της αναιρέσεως η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο την καταδίκη της Kronoply και της Kronotex στα δικαστικά έξοδα. Από την πλευρά της, η ZSG ζητεί να υποχρεωθούν αλληλεγγύως η Kronoply και η Kronotex να καταβάλουν τα δικαστικά έξοδα.

150. Στο πλαίσιο αυτό, θα ήθελα να διατυπώσω μια παρατήρηση όσον αφορά τον διακανονισμό των εξόδων σε αίτηση αναιρέσεως που ασκήθηκε από θεσμικό όργανο του οποίου τα αιτήματα έχουν ήδη ικανοποιηθεί επί της ουσίας σε πρώτο βαθμό, παρατήρηση η οποία στρέφεται αποκλειστικώς κατά του μέρους της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως που αναφέρεται στο παραδεκτό της προσφυγής. Συγκεκριμένα, υπό τις ιδιαίτερες αυτές περιστάσεις, διερωτώμαι ως προς την έκταση της ενώπιον του Δικαστηρίου δικαστικής προστασίας διαδίκου ο οποίος ηττήθηκε επί της ουσίας σε πρώτο βαθμό και ο οποίος δεν επιθυμεί να μετάσχει στην αναιρετική δίκη.

151. Εν προκειμένω, σύμφωνα με το διατακτικό της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η Kronoply και η Kronotex καταδικάστηκαν, πλην των δικαστικών τους εξόδων, στα δικαστικά έξοδα της Επιτροπής καθώς και δύο άλλων εκ των διαδίκων της δίκης.

152. Όμως, κατόπιν της ασκήσεως της αιτήσεως αναιρέσεως της Επιτροπής, η Kronoply και η Kronotex καλούνται, αυτοδικαίως, να μετάσχουν σε μια διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου η οποία σκοπεί απλώς να διευκρινίσει ή να τροποποιήσει τη σχετική με το παραδεκτό των προσφυγών στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων νομολογία και όχι να αμφισβητήσει το διατακτικό της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.

153. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση που, όπως εν προκειμένω, η Επιτροπή ασκεί αναίρεση «υπέρ του νόμου», φρονώ ότι θα ήταν σκόπιμο το Δικαστήριο να απαλλάξει τον διάδικο που δεν είχε την πρωτοβουλία ούτε της προσφυγής στο Δικαστήριο ούτε της υποβολής παρατηρήσεων στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως από τα δικαστικά έξοδα της Επιτροπής και των λοιπών διαδίκων της αναιρετικής δίκης, ανεξαρτήτως της εκβάσεως της αιτήσεως αναιρέσεως.

154. Κατά την άποψή μου, μια τέτοια λύση η οποία μπορεί να συναχθεί από το γράμμα του άρθρου 69, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας θα μπορούσε να διασφαλίσει την τήρηση των κατά το δίκαιο απαιτήσεων περί δίκαιης δίκης.

Χ — Πρόταση

155. Eu Κατόπιν όλων των ανωτέρω και καθόσον φρονώ ότι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να εμμείνει στη νομολογία που διαμορφώθηκε με τις αποφάσεις της 19ης Μαΐου 1993, Cook κατά Επιτροπής (C-198/91), και της 15ης Ιουνίου 1993, Matra κατά Επιτροπής (C-225/91):

«Προτείνω την απόρριψη του πρώτου και του τρίτου λόγου που η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προέβαλε με την κύρια αίτηση αναιρέσεως.

Εντούτοις, προτείνω στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να δεχθεί τον δεύτερο λόγο που προβάλλεται με την κύρια αίτηση αναιρέσεως και να αναιρέσει την απόφαση του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 10ης Δεκεμβρίου 2008, T-388/02, Kronoply και Kronotex κατά Επιτροπής, κατά το μέτρο που έκρινε παραδεκτό τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως σχετικά με την προστασία των διαδικαστικών εγγυήσεων που παρέχονται στις προσφεύγουσες, παρά το γεγονός ότι αυτές δεν είχαν αναφέρει σαφώς και κατά τρόπο σύμφωνο με την πάγια νομολογία τους λόγους για τους οποίους η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έπρεπε να κινήσει την επίσημη διαδικασία εξετάσεως κατά την έννοια του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Καθόσον μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι προσφεύγουσες δεν άσκησαν προσφυγή δυνάμενη να κριθεί παραδεκτή ως σκοπούσα στην προστασία των διαδικαστικών δικαιωμάτων τους, φρονώ ότι το Δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί οριστικώς επί της διαφοράς και, για λόγους οικονομίας της διαδικασίας, προτείνω να κηρύξει την ασκηθείσα σε πρώτο βαθμό αρχική προσφυγή απαράδεκτη χωρίς να αναπέμψει την υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όσον αφορά τα δικαστικά έξοδα, προτείνω η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Zellstoff Stendal GmbH να φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα.»